

ספר
היכל השביעית
אוצר ביאורי שביעית

משניות מסכת שביעית
עם פירושים ר"ע מברטנורא, תוספות יו"ט
ונוסף עליהם הפירושים
מעשה ארג, פני זקן, עצי עדן

תלמוד ירושלמי מסכת שביעית
עם פירושים פני משה, רידב"ז, תוספות הרי"ד
ונוסף עליהם פירוש
מעשה ארג

תורת כהנים - פרשת בהר
עם פירוש
עשירית האיפה

אוצר החיים
על מצות שביעית ע"ד הפרד"ס

מהאדם הגדול בענקים הגאון הקדוש המפורסם בספריו הקדושים המקובל האלוקי האר"י
הח"י נהירין ליה שבילי דרקיע כשבילי דנהר דע"ה מאריה דכולי תלמודי שר התורה ושר
בית הזהר אדונינו מורינו ורבינו רשכבה"ג מרן

רבי יצחק אייזיק יהודה יחיאל סאפרין זצוקלה"ה
מקאמרנא

בהגאון הקדוש מורינו ורבינו רבי אלכסנדר סענדר זצוקלה"ה אברק"ק קאמרנא

יוצא לאור ברוב פאר וחדר, מדוקדק בתכלית הדקדוק, באותיות מאירות עיניים, עריכה
חדשה, עם ביאורים והערות וצינונים מספרי חז"ל ומשאר ספרי רבינו המחבר

ע"י מכון 'אור פני יצחק'
שע"י מוסדות קאמרנא בארה"ק
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

עיה"ק ירושלים תובב"א
שנת ה' תשפ"א לפ"ג

היכל השביעית

אוצר ביאורי שביעית

כל הזכויות שמורות

יוצא לאור
ע"י מכון 'אור פני יצחק'
שע"י מוסדות קאמרנא בארה"ק
בנשיאות
כ"ק מרן אדמו"ר מקאמרנא שליט"א

ניתן להשיג הספר:

02-5823727

052-7643092

כתובת דוא"ל:

shoshana8448@012.net.il

K7643092@gmail.com

סדר ועימוד:

ש"ס 053-3177225

נתנאל סאפרין

בכ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי שלום

זצוק"ל

מקאמרנא

פעיה"ק ירושלים תובב"א

ארזי הבירה 45/9 טל. 02-5823727

בס"ד

יום שלישי בשבת י"ט סיון תשס"ז

עיה"ק ירושלים תובב"א

שמח אני מאוד בראותי שיוצא לאור ספר הקדוש 'היכל השביעית' שאסף איש טהור לפונדק אחד, בני היקר הרה"ג המו"מ בנו"ן מוה"ר יהודה אריה סאפרין שליט"א, ראש כולל להוראה 'קול יעקב' קאמרנא. ביאורי ופסקי דינים על עניני שביעית מכ"ק אא"ז הגה"ק המפורסם בכל חלקי התורה בנגלה ובנסתר רשכבה"ג רבי יצחק אייזיק יהודה יחיאל סאפרין זצוק"ל מקאמרנא, הנודע מספריו העמוקים הקדושים הנפוצים בכל העולם כולו.

והוא ביאוריו על משניות שביעית 'פני זקן' ו'עצי עדן'. וביאור 'מעשה אורג' על תלמוד ירושלמי מסכת שביעית, שהוגה בדקדוק רב על פי כת"י קדשו, (אשר ידוע שפירושו על המשניות והירושלמי לקו הרבה בחסרות, והוחזרו עטרה ליושנה), וביאורו 'עשירית האיפה' על תורת כהנים פרשת בהר, וכן ספרו 'אוצר החיים' על מצוות שביעית בפרד"ס התורה. אשר השקיע עמל רב לברר מקחו של צדיק בהידור רב, ובודאי יהיה זה לנחת רוח לנשמתו הקדושה, ויהיה לו למליץ יושר שישפיע עליו כל מילי דמיטב ברו"ג.

והנה ידוע ומפורסם בכתבי מרן האריז"ל, שעיקר לימוד התורה וקיום המצות הוא כדי לברר בירורי הניצוצין שנפלו מעת בריאת העולם וחטא אדם הראשון, להעלותם למקומם הנכון, וה"ה בקיום מצות שביעית מברר מה שצריך לברר, ולא עוד אפילו ת"ח שאינו עוסק בעבודת האדמה וכיוצא,

הקדמת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בלומדו הלכות שביעית כאילו קיים מצותיה, וכמ"ש בחז"ל (מנחות קי ע"א) אמר רבי יצחק מאי דכתיב זאת תורת חטאת וזאת תורת האשם כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם.

וכמו שכתב אא"ז רביה"ק בספרו הקדוש 'נצר חסד' על מסכת אבות (פ"ב מ"ב) זז"ל: כמו שאמר מרן אלקי רבי ישראל בעל שם [זיע"א], כל אחד מישראל חייב לעסוק בט"ל מלאכות [של שבת], לברר הברורין בסוד בכל דרכיך דעהו, כי הזורע גורם לאור זרוע לצדיק, וכן כיוצא מובן למשכילים, ושאלו [אותו] תלמיד חכם שעסקו בתורה מה יעשה, ואמר יעשה היחודים ההם בעת עוסקו בדיני והלכות של מלאכות אלו, ליחד אותם בשורשם ע"י ט"ל תורה ולברר הברורים, וכל זה לעוסק בה לשמה ע"ש. ועיין בספה"ק 'דגל מחנה אפרים' (פרשת כי תשא) מה שכתב בזה, עיי"ש.

היוצא מזה דמלבד שמקיים בלימודו מצות לימוד התורה, כמו כן גם נחשב למקיים הדינים בפועל ממש, ומתקן מה שצריך לתקן כל אחד לפי כוחו כידוע. ומלבד זאת ידוע שעיקר הגלות הוא לפי שלא שמרו מצות שביעית, וכמ"ש בפרשת בחוקתי (כו לה), 'כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשבתתיכם בשבתכם עליה'. ועי"ש ברש"י הקדוש שגלות בכל שהיה שבעים שנה הוא שלא קיימו מצות שביעית ויובל עי"ש, א"כ בשלומד דיני שביעית, הוא מקרב הגאולה שהוא עיקר עליית השכינה לגאולה ולהעלותה למקומה, כנודע.

והנה ידוע מה שכתב רבינו האריז"ל בספרו 'טעמי המצות' (שבספר ליקוטי תורה פרשת בהר), וכן הוא ב'שער המצות' (פרשת בהר), ששלושה זמנים נקראים שבת, והם שבת יובל ושביעית, שיש עליה להשכינה מצד עצם הזמן, והוא עליה הקטנה שבכולם הוא בשנת השביעית, וגדולה מזה הוא בשנת היובל, וגדולה מכולם הוא שבת קודש. ועי"ש שחלק מן העבודה והבירורים אשר אנחנו עושים ומעלים בחול, נעשים מעצמן ועולים בזמנים אלו בכח קדושת הזמן. ודנו בזה בארוכה בספרים הקדושים בביאור דברי האריז"ל אלו, איזה חלקים עולים, שעי"ז אין לבוין כמה פרטי וסדרי כוונות, כידוע למשכילים ויודע מדע, ואכמ"ל.

אך עלי להזכיר שיטת אא"ז הגה"ק רבינו המחבר זיע"א מה שכתב בזה בספרו 'אוצר החיים' שמות (מצוה קי"ג, דף ר"צ טו"ב) ונדפס ג"כ כאן זז"ל: ובא

הקדמת המוציא לאור

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, שזיכני הבורא ב"ה וב"ש להוציא ספר 'היכל השביעית' הכלול בו משניות, תלמוד ירושלמי, תורת כהנים, אוצר החיים, עם פירושים מאא"ז הגה"ק שר התורה והוראה מארי דרזין רשכבה"ג אדמו"ר רבי יצחק אייזיק יהודה יחיאל סאפרין מקאמרנא זי"ע. ורמזתי שם המחבר בשם הספר 'היכל השביעית' עולה 'יצחק אייזיק יהודה יחיאל בן אלכסנדר' במכווין.

רבינו הדפיס המשניות עם פירוש הרע"ב ותויו"ט, והוסיף עליהם השלשה פירושים מעשה ארג, פני זקן, עצי עדן, והדפיסו עוד בימי חייו. אמנם שגיאות מי יבין וכפי שרמז רבינו ונראה בעליל שלא יצא בתכלית השלימות, ועוד רצה להדפיסו מחדש לזקקו מהשגיאות והחיסורים שהיה מנת חלקם של הדפוסים בימים ההם, וב"ה וב"ש שזיכני הבורא לזקקו מזוקק שבעתים מעצם כתב יד קדשו של רבינו, שהיה בהם הרבה דברים שהיה עד עתה סתומים וחתומים קשיי הבנה, ועפ"י כת"י קדשו נפתחו הדברים כפתחו של אולם, והוספתי מראה מקומות והגהות להבנת הענין. ובעזרת השם יתברך נוציא לאור עולם כל המשניות עם הפירושים הנ"ל מוגה מכת"י רבינו.

• תוכן הפירושים: •

מעשה ארג. פירוש על הירושלמי, ודרכו בפירושו כמו שכתב בנו של רבינו הרה"ק רבי אליעזר צבי מקאמרנא בעל ה'דמשק אליעזר' על הזוה"ק זי"ע, בשער הספר, וז"ל: מעשה ארג, אשר ארג ורקם על דברי הירושלמי בפילפולא חריפתא, וגם במקומות שנוגע לבבלי ותוספתא ופרושים ראשונים ואחרונים, וגם פירוש הזה תועלת גדול אף להבאים בהלכות הירושלמי, כי רבים נאדו מחמת שאין להם מורה להאיר דרך הירושלמי, עכ"ל.^א כידוע כדי לפרש הירושלמי טעון קודם בירור יתירה על הגרסאות בירושלמי ואח"כ לפרשו, דכשאתה מברר הגירסא זהו פירושו, רבינו לפני כל קטע כדי לפרשו מוקים הגירסא בגמרא ואח"כ מפרשו.

א. ראה בהקדמת רבינו על 'נתיבי מצותיך' וז"ל: וכשבאתי לרוות נפשי בלימוד גמרא דבני מערבא, והיה לי בהכרח לבאר דבריהם, ויגעתי בהרבה יגיעות, עד שבארתי מעט מדבריהם מסדר זרעים. ע"כ. וראה עוד בהקדמתו על פירושו 'פני זקן' על הירושלמי שקלים כתב וז"ל: וחברתי חיבורי זה 'פני זקן', מיוסד לחבב דברי חכמים, לתקן שאין בהם לא חסר ולא יתר, ומזה חיברתי על המשנה ועל הירושלמי, כמאמר חז"ל בברכות ירושלמי (פ"א ה"ד) 'חמורים דברי זקנים מדברי נביאים' וכמו שבארנו שם פרושו, ולכן קראתי שמו 'פני זקן' (ויקרא יט לב), 'להדר פני' שבעים ושנים 'זקן', ועוד שמספר 'פני זקן' [-העולה רצ"ז], כמספר שמי 'יצחק יהודה יחיאל' ל', 'יבר"ך אדנ"י', וזה יצא ראשונה ירושלמי שקלים, לרוות נפש שוקקה, כל ההוגה בה ימצא טעם בעלמא אריכא. ע"כ.

וזאת למודעי. שרוב גרסותיו הוא מהגאון רבי אליהו מווילנא זי"ע, ויש הרבה גרסאות שמוקים לבד על דרך מה שהיה קשה לגאון זי"ע וגרס אחרת². כמו"כ משלב לשונות מגמרא בבלי ורש"י ושאר ראשונים ואינו מזכיר מקורו. נדפס בתוך המשניות.

כדי להבין ביתר שאת דברי רבינו שסובב על התלמוד ירושלמי, שמנוהו את הפירוש על הדף הירושלמי כדי להקל על הלומדים, שילמדו קודם את הגמרא ירושלמי עצמו ואחר זה הפירוש 'מעשה ארג'. הדף הירושלמי הוא כצורת דפוס ווילנא בסדר חדש, שבהוצאת 'מאורי אור' שקבלנו מהרה"ג רבי משה חיים ליוש שליט"א, ותודותינו נותנות לו שנתן לנו להדפיס התלמוד ירושלמי שבהוצאתו המפוארת.

פני זקן. פירוש על המשניות, על דרך מסקנת ה'מעשה ארג', במה שהעלה בארוכה ב'מעשה ארג' קיצר וסיכם והסיק בפירוש 'פני זקן' בלשון קצרה, ויש כמה פעמים שב'מעשה ארג' ציין ל'פני זקן', עיין עליו בכל ציון להבנת העניין³.

עצי עדן. פירוש תמציתי על המשניות, להבין בקצירת האומר דברי המשנה על בוריו, ועפ"י רוב הם תמצית הדברים שנתפרשו בפירוש הרע"ב והתויו"ט, ויש מקומות שחולק עליהם וטעמו ונמוקו עמו. ובסוף כל מסכתין מונה מנין המשניות ומקשרו מרישא לסיפא עפ"י סודן של דברים.

ב. ראה מה שכתב רבינו בהקדמתו על פירושו 'פני זקן' על הירושלמי שקלים על גרסותיו של הגר"א מווילנא זי"ע. וז"ל: ואל יחשדני הרואה שיצאתי בכאן ללחום את רבינו [הגר"א מווילנא], חלילה חלילה, מה לעני כמותי להלך נגד הצוררים בצרור החיים, ובפרט על איש שלא עמד מימות הרמב"ם, לב מבעית בשני תלמודים כמותו, והיו שגורין על פיו, ולא הלך ארבע אמות בלא תורה, ובלא תפילין, וחלילה לנו מאיזה כוונה בלתי רצויה, ומובטחני שחבירי ידונוני לזכות ולחסד. ע"כ. וראה עוד בהקדמת רבינו על המשניות סדר טהרות וז"ל: והריני נכנס לבאר עומק סדר טהרות ברחמי שמיא, ואעתיק דברי התוספתא שהוא מקור להבין את המשנה, כמו שהעתיקתי דברי הירושלמי בסדר זרעים, ואבאר אותה על מוסדי רבינו [הרמב"ם] בשם 'מעשה אורג' ובשם 'פני זקן', ואחר כך אבאר המשנה על דרך רבינו, ועל יסודי ספרים מהגאון מורינו הרב אליהו ווילנא זצ"ל, והשם יאיר עיני במאור תורתו לעבוד אותו באהבה ויראה ובמנוחה ושלום, ללמוד תורה לשמה בדביקה וחשיקה וחפיצה, אמן כן יהי רצון.

והתוספתא סדרתי על פי סדר הגאון מורינו הרב אליהו ווילנא זצ"ל, שעשה אותה סלת נקיה, אלא במקומות מועטים שעמדתי גירסא שלנו, שהחזיקו בה רבינו [הרמב"ם] והראב"ד והרא"ש, ונתווכחתי עמו בויכוח אהבה. כי מימות רבינו [הרמב"ם] לא עמד כמותו לב מבהיל בשני תלמודים, ובכל תורה שבעל פה, וסדורה ושגורה בפיו, תנצב"ה על שהאיר עינינו ברמזי הסתומים ונעלמים. ע"כ.

ג. ראה מה שכתב רבינו בהקדמתו על הפירוש המשניות. וז"ל: על כן ידונו אותי חבירי לכך זכות, כי במלאכתי זה של 'פני זקן', לא היה בידי שום ספר ממחברי המשניות, אלא הרע"ב ואדוני אבי זקני התויו"ט. ועיקר כוונתי בזה היה, שיהיה המשניות שגורות בפה עם הקודש יומם ולילה, להאיר נפשם, ליעול תליסר אבבא לעלמא דאתי [-להיכנס לשלשה עשר שערים בעולם הבא (זוהר תרומה קכח:)], בתקוף חיל דאית לנו עם הקודש תמן, בבר לב ובלא בר, בלתי רשות. ע"כ.

עשירית האיפה. פירוש על ה'תורת כהנים' הנקרא ספרא דבי רב, פירוש הגדול מרבינו שיצא כעת לאור ברוב פאר והדר, בהוספות מראה מקומות והגהות. הבאנו מפרשת בהר רק הדברים השייכים לדיני שביעית.

אוצר החיים. על תרי"ג מצות, הבאנו דברי קדשו מ'אוצר החיים' הנדפס בחומש 'היכל הברכה', ואלו הן: מצוה פ"ד 'להשמיט הארץ בשביעית' (שמות דף קצה:), מצוה קי"ג 'לשבות מעבודת הארץ בשמטה' (שמות דף רצ: - רצב.), מצוה שכ"ז 'שלא נעבוד האדמה בשנה השביעית', מצוה שכ"ח 'שלא נעשה עבודה באילנות', מצוה שכ"ט 'שלא נקצור מה שתצמיח הארץ מאיליה ולא ממה שנזרע בה בשנה הששית', מצוה ש"ל 'שלא לאסוף פירות אילנות' (ויקרא דף רמט. - רנא:), מצוה תע"ו 'להשמיט מלוח בשנת השמיטה', מצוה תע"ז 'שלא לתבוע חוב שעבר עליו שביעית' (דברים דף צה. - צו.), מצוה תפ"א 'שלא לימנע מלהלוות לישראל מפחד השמיטה שלא תשמט' (דברים דף צז.). ועוד מכמה מקומות שמדבר מענין דיני שביעית. ונוסף עליהם מראה מקומות וצינונים.

וכן הערות וביאורים בשם 'אוצר המצוה' המביא ומבאר מספרי קדמונים ראשונים ואחרונים וספרי קבלה וחסידות עד כמה שידינו מגעת, למצוא סימוכין לדברי רבינו הקדוש, והרואה יראה מתוך אלו ההשוואות והסימוכין שהבאנו בהערות, עד כמה גדול כוחו של רבינו הקדוש בבקיאות נפלאה ונדירה בכל מכמני התורה הקדושה, אשר כל רז לא אניס ליה, באופן מבהיל.

כמו כן הובא וצויין מדברי רבינו במקומות אחרים, כנודע שדברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. ובפרט בדברי רבינו הקדוש אשר בהרבה מקומות סמך את דבריו על מה שכבר כתב וביאר בענין זה במקומות אחרים, ולזה השתדלנו להביא ולהעתיק את דברי רבינו הקדוש בשאר מקומות, ככל שידינו מגעת, וכפי אורך היריעה. ואמנם זאת למודעי, כי לפעמים מחמת האריכות לא היה ביכולת להעתיק את לשונות רבינו בשלימותן, והעתקנו רק מה שהיה נחוץ לצורך הענין, והרוצה לעמוד על עיקרן של דברים עליו לעיין בגוף הספר במקומו.

בנוסף לזה, הוספנו בסוף הספר 'מפתחות', כדלהלן: א', מפתח לפסוקי תנ"ך. ב', מפתח המשניות. ג', מפתח הש"ס. ד', מפתח התוספתא. ה', מפתח הרמב"ם והראב"ד ומפרשיו. ו', מפתח מפורט ותוכן הענינים לפי נושאים.

ואמרתי לבאר ענין אחד בדברי רבינו האם יש מצות עשה לאכול פירות שביעית.

• דברי הרמב"ן •

הרמב"ן במצות עשה ששכח אותן הרמב"ם כתב, וז"ל: מצוה ג' שאמרה תורה בפירות שביעית והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (ויקרא כה ו), ודרשו

היוצא מדברי המהרי"ט אלגאזי חידוש גדול שכל כזית וכזית שאוכל מפירות שביעית מקיים מצות עשה, והוא דבר מפליא מאוד, ועוד דאם יש לה מצוה ושיעור מדוע אין מברכים על אכילתה כמו שאר המצות שמקיימים באכילה מברכים. מכל זה נראה לי כמש"כ זקני באוצר החיים שגם לדעת הרמב"ן אין הוא מצוה של קום ועשה.

• חילוק לדינא •

האם מותר להניח פירות שביעית העומדים לאכילה שיתקלקלו מעצמו, לדעת האומרים שיש מצוה באכילתו משום שלא יפסד ודאי שאסור להניחו שיאבד, וצריך לבקש לו אוכלים שלא יפסד, ולפי דעת רבינו האוצר החיים והחזו"א שאין מצוה באכילתו אין צריך לבקש לו אוכלים שלא יפסד.

ובצאתי מן הקודש התפלל תפלה קצרה לקדם אבוהון דבשמיא, שנזכה עוד רבות בשנים, לאור באורו הגדול של העומד כעמוד האש בראש המחנה, אבינו רועינו כ"ק אדמו"ר מרן הגה"ק מקאמרנא שליט"א אשר לא זזה ידינו מתוך ידו הגדולה, וברב חסד אל כל היום עומד לנצח על מלאכת בית ה', וכל הדבר הקשה יביאו אליו, ושם עינו עין הבדולח לעבור ולתקן את כל הצריך, ולהורות נתן על כל צעד ושעל מחכמתו ותורתו, אשר מלמדינו ומדריכנו על דבר אמת, הוא הגבר הוקם על, שהקים עולה של תורת רבינו הקדוש מקאמרנא, ומוסר נפשו הטהורה בעוז ותעצומות זה רבות בשנים להפיץ ולהאיר לאור לכל העולם כולו כל כתבי הקודש מרבותינו הקדושים, והעמיד ומעמיד לגיונות של תלמידי חכמים בהקמת כוללים להוראה, ובמסירת שיעורים בפנימיות התורה. עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו. אמן.

ושנזכה לשבת באוהלה של תורה כל הימים, ללמוד וללמד תורתך הקדושה, ולגדל יוצאי חלצי ע"ד יש"ס רבותינו הקדושים, ולרוות מהם נחת דקדושה, וכשם שזיכני הבורא ב"ה להוציא ספר 'היכל השביעית', כן אזכה להוציא כל המשניות כולה עם פירושי רבינו זי"ע מוגה מכת"י קדשו, ושאר ספרי רבותינו הקדושים.

מאת המוציא לאור

יהודה אריה לייב מ"צ סאפרין

בן אאמו"ר כ"ק מרן אדמו"ר מקאמרנא שליט"א

**הקדמת המחבר
על המשניות**

הקדמת המחבר

ונבזה, להיות נחבא במחבוא הפה ולשון, אפלו לפני קטן שבישראל, כי באמת אין בי לא דעת ולא תבונה, 'איש נדהם' (עפ"י ירמיה יד ט), 'גבר אין איל' בו (עפ"י מהלים פח ה), והחזקתי בלבי.

תרי"ג מצות הם תרי"ג עצות

י'ה יושיעך מעצת מרגלאין עלאין, פנינים יקרים, תרי"ג עיטין. 'לשמע בקול' השם 'ולדבקה בו' (דברים ל כ).

בכל דבור לדבק נפשו ב'עולמות נשמות אלהות' 'צ'ור לבבי וחלקי' (מהלים עג כו), אמרה נפשי חלקי חלק (עפ"י איכה ג כד), 'יעקב חבל נחלתו' (דברים לז ט). בדבור ואמירה נעימה יאה, בקול לו קול אליו, בכל דבור לדבק נפשו ב'עולמות נשמות אלהות' שבכל דבור ודבור, כשלהבת קשורה בגחלת אור אין סוף.

הערות וביאורים

לתוכן עד שיקרא, ת"ל קול לו קול אליו, משה היה שומע את הקול ואין כל אלו שומעין את הקול. ע"כ.
ד. הנה שורש ענין של ג' בחינות 'עולמות נשמות אלהות' הוא בדברי הבעל שם טוב כנודע, כמובא ב'דגל מחנה אפרים' (נה, ד"ה תחתיים): שמעתי מן אא"ז [הבעל שם טוב] נ"ע, כי בכל דיבור ודיבור יש 'עולמות נשמות ואלהות'. ע"כ. וכן הוא באגרת ה'בעל שם טוב' (בסו"ס 'בן פורת יוסף'): וכל דיבור ודיבור מוצא שפתיך תכוין לייחד שם, כי בכל אות ואות יש 'עולמות נשמות ואלהות', ועולים ומתקשרים ומתייחדים זה עם זה וכו'. ע"כ.
ה. ראה ב'ספר יצירה' (פ"א מ"ה): עשר ספירות בלי מה, נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן, כשלהבת קשורה בגחלת. וכו'. ע"כ. וכן הוא ב'תיקוני זוהר' (ת' כא סא).

גדלות התורה והשראת השכינה על לומדיה
אמר השפל והנבזה יצחק יהודה יחיא⁵. 'הלוא מראש הבינותם' (עפ"י ישעיה מ כא), 'מלין לצד עלאה' (דניאל ז כה), 'ועד עתיק יומיא מטא' (שם ז יג), 'פי השם הוא האלהים בשמים ממעל' (דברים ז לו), 'ושם חביון עזו' (סנחור ג ד). ראו חבתכם לפני המקום (יומא כא:), 'בהראותו את יקר תפארת גדלתו' (עפ"י סמ"א א ד), והשרה שכינתו, בכל מקום שגלו ישראל, שכינה מאיר עליהם, באור ונעם זיו עליון, ובפרטות על לומדי תורה לשמה.

שפלות עצמי אפלו לפני קטן שבישראל
ואיש פמוני אשר יודע אני בעצמי שאין בי אפלו שבחה קטנה, ואבר אחד באברי עדין איננו מתקן פראוי, היה מן הראוי לעני פזה, שפל שבשפלים בזוי

א. ראה בגמרא (מגילה כט:): תניא רבי שמעון בן יוחי אומר בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, שבכל מקום שגלו שכינה עמהן. ע"כ ועי"ש.
ב. ר"ל. יה יושיעך מעצת מרגלאין עלאין, הוא על פי הגמרא (סוטה לד:): ויקרא משה להושע בן נון יהושע, יה יושיעך מעצת מרגלים. והתרגום של מרגלאין הוא 'פנינים יקרים'. ותרי"ג עיטין הם תרי"ג עצות שהם תרי"ג מצות, כמובא ב'זוהר' (פ' יתרו פב:): דתנן שית מאת ותלת עשר זיני עיטא יחיב אורייתא לבר נש למהוי שלים במאריה. ע"כ. והוא מלשון 'מעצת'.
ג. ראה ב'תורת כהנים' (פרשת ויקרא דיבורא דנדבה פרק ב ט): אוציא את כולם ולא אוציא את מלאכי השרת שאין משה יכול לכנוס

ה

חיות התורה ממחצוב הנשמות

ח'וט של חסדי הנמשך מתחת פסא הכבוד, מחצוב הנשמות, דרך החטם ללב של אדם, על ידי למוד התורה באהבה וחסד ושעשועים, שלהבת עולה מאליה (שנמ כ.), וטעונה הפשט ונתוח (זמנים נג.), 'דכא ושפל רוח' (ישעיה נ טו), ואז יצא דבר המלך, כלול מאור אלהותו, שכינתו יתברך, ונשמות ומלאכים ואש מלקטת. 'צמאה נפשי לאלהים לאל חי' (תהלים מז ג).

ו

תענוגי עולם הבא בעולם הזה

ק'דוש קדוש קדשה דמרה מסייע. כל הפורש עצמו מהנאות וכסופין דהאי

עלמא, נותנין לו תענוגי עולם הבא בעולם הזה ממש, טעם וחיות של עלמא אריכא, נעם וזיו שכינתו עשר וכבוד דעת הרחבה, פניו בוערות כלפידים, לפידי אש יוצאין מפיו, ועמא דארעא דעתא אדהבא פריכא, ובאים על עסקי קש ותבן, מאכל בהמה.

ז

התורה הוא מזון נפשו ורוחו

ו'החי יתן אל לבו' (קהל ז ג), לעולם שכלו טוב, ויהגה בתורה לשמה, מזון נפשו ורוחו, לפי היכלת, ואז יאכל בשרא שמינא, חשמל עליון, אפתורא דדהבא, שכלו טוב ונעים, מאירות עינים ומשמחת הנפש, אין ערך אליו בעולם הדמיון שכלו הבל, טעמו וראו.

הערות וביאורים

ו. ראה בגמרא (חגיגה יב): אמר ריש לקיש כל העוסק בתורה בלילה הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ביום, שנאמר (תהלים מב ט) 'יזמן יצוה ה' חסדו'. ע"כ.
ז. ראה ב'זוהר' (צו כט): כל הנשמות גזורות מתחת כסא הכבוד.
ח. ראה בגמרא (חגיגה יד): פתח רבי אלעזר בן ערך במעשה המרכבה ודרש, וירדה אש מן השמים וסיבבה כל האילנות שבשדה. ע"כ. ראה ב'זוהר' (האזינו 'אדרא זוטא' רפז): שאמר רבי שמעון: אסחר אשא מקמאי, ומעלמין לא אתפסק ולא הוה עאל בר נש אלא ברשותא. ע"כ. וכן ראה ב'זוהר' (שמות יד): רבי חייא רבא הוה אזיל לגבי מאריהון דמתניתא למילף מנייהו, אזיל לגבי דרבי שמעון בן יוחאי, וחמא פרוגד חד [של אש], דהוה פסיק בביתא. ע"כ. וראה ב'זוהר' (רע"מ פנחס רל): ואמרו חכמים, כשהיה רבי עקיבא דורש במעשה מרכבה, ירדה אש מן השמים, וסבבה האילנות, והיו מתקבצין מלאכי השרת כבמזמוטי חתן וכלה. ע"כ. וראה עוד ב'זוהר' (לך צד): דהוה חמו חברייא אפי שכינתא ואסתחרו באשא, ורבי אבא אתלהיטו אנפוי כנורא מחדוותא דאורייתא. ע"כ. וראה גם ב'מדרש רבה' (שיר השירים א ז): בן עזאי היה יושב ודורש והאש סביבותיו, אזולן ואמרון לרבי עקיבא ר' בן עזאי יושב ודורש והאש מלהטת סביבותיו, הלך אצלו ואמר לו שמעתי שהיית דורש והאש מלהטת סביבך, אמר לו הן, אמר לו שמא בחדרי מרכבה היית עסוק, אמר לו לאו, אלא הייתי יושב וחורז בדברי תורה ומתורה לנביאים ומנביאים לכתובים, והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני, והיו ערבים כעיקר נתינתן, וכן עיקר נתינתן מסיני לא באש היו נתנין, הדא הוא דכתיב (דברים ד יא) 'וההר בוער באש', ר' אבהו היה יושב ודורש ואש מלהטת סביבותיו וכו'. ע"כ.

ו. ראה ב'היכל הברכה' (דברים, ד י, כ"ה ע"א): כמו שהעידו על מרן הקדוש רבינו חיות נפשנו אור זוהר האר"י הבעש"ט, כשהיה לומד תורה עם התלמידים הקדושים, היה מלהטת אש סביבותיהם, ומתקבצין מלאכי השרת, והיו שומעין הקולות והברקים ואמירות 'אנכי ה' אלהיך' מפי הש"י, וזה ידוע ומפורסם הרבה. ע"כ.
ז. ראה ב'אוצר החיים' (סוף פרשת יתרו) וכן הפורש עצמו מתענוגי עולם הזה ומקבל על עצמו תענוגי עוה"ב, ובתורה ותפלה ומצות בכל פרישה, מקיים מ"ע הנ"ל [אנכי ה' אלהיך], וכל זה נרמז באנכי ה' אלהיך, חי וקיים לעד, חיים אמיתים, וראוי לך לקבל תמיד חיות ממנו, ולא מדברים הפחותים. ע"כ.
י. ראה בגמרא (ברכות יז): כי הוה מפטרי רבנן מבי רבי אמי וכו', אמרי ליה הכי 'עולמך תראה בחיך' ואחריתך לחיי העולם הבא' וכו'. ע"כ. וביאר רש"י: 'עולמך תראה בחיך', כל צרכיך תמצא. ע"כ. והיינו שזוכה לשכר עולם הבא בעולם הזה. וכמו שביאר ב'נועם אלימלך' (ריש פרשת תרומה): וזהו דאיתא בברכות (יז): שברכו 'עולמך תראה בחיך', רוצה לומר, שתזכה שתהיה כל כך צדיק שתהיה בדביקות תמיד, ואז תהיה לך תענוגי 'עולם הבא' בחיך. ע"כ.
יא. כענין שמצינו במדרש (ויק"ר כא יב): פנחס, בשעה שהיה רוח הקודש שרוי עליו היו פניו בוערות כלפידים עליו, הדא הוא דכתיב (מלאכי ב ז) 'כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות'. ע"כ. וראה עוד במדרש שם (ויק"ר א א).
יב. ראה ברש"י (ב"מ ע.) דהבא פריכא - גרוטאות של זהב.
יג. ראה ב'עץ חיים' (שער קליפת נגה פ"ב).

משניות

מסכת שביעית

עם

פירוש רבינו עובדיה מברטנורא ז"ל

תוספות יום טוב

מרבנו יום טוב ליפמן העליר ז"ל

ונוסף עליהם הפירושים

מעשה ארג, פני זקן, עצי עדן

מהאדם הגדול בענקים הגאון הקדוש המפורסם בספריו הקדושים
המקובל האלוקי האר"י הח"י נהירין ליה שבילי דרקיע כשבילי דנהר
דע"ה מאריה דכולי תלמודי שר התורה ושר בית הזהר אדונינו מורינו
ורבינו רשכבה"ג מרן

רבי יצחק אייזיק יהודה יחיאל סאפרין זצוקלה"ה
מקאמרנא

בהגאון הקדוש מורינו ורבינו רבי אלכסנדר סענדר זצוקלה"ה
אבדק"ק קאמרנא

יוצא לאור ברוב פאר והדר, מדוקדק בתכלית הדקדוק, באותיות
מאירות עיניים, עריכה חדשה, עם מראי מקומות וצינונים מספרי
חז"ל ומשאר ספרי רבינו המחבר, ומוגה מכתב יד קדשו

ע"י מכון 'אור פני יצחק'
שע"י מוסדות קאמרנא בארה"ק
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

עיה"ק ירושלים תובב"א
שנת ה' תשפ"א לפ"ג

פרק א א עד אימתי חורשין בשדה האילן. לקמן (מ"ב) מפרש איזהו שדה אילן:

ערב שביעית. שצריך להוסיף משנה ששית על השביעית באיסור עבודת הארץ. ולקמן (מ"ד) ילפינן

לה מקראי: כל זמן שהוא

יפה לפרי. כלומר

שהחרישה יפה לפרי הוי

מתקן הקרקע לצורך הפרי

של ששית ולא לצורך

שביעית: עד העצרת. דעד

העצרת יפה לפרי ותו לא,

ומן העצרת ואילך נראה

כמתקן לצורך שביעית.

ובשדה לבן שאין בו אילן

עד הפסח. ומשנה זו היא

פרק א א ארב שביעית. כתב הרע"ז ולקמן ילפינן. נמשנה ד': עד העצרת. כתב הרע"ז

ונשדה לזן וכו' עד הפסח. כדצרי רצי שמעון ריש פ"ב.

וכתבו הסוס' צ"ק דמועד קטן (ג: ד"ה עד) דעלמא יוטר

מדצרי צית שמאי דלעולם צית

שמאי לחומרא לצד אומן

דצעדיות (פרקס ד-ה). ומה שכתב

הרע"ז דרצן גמליאל וצית דינו

נמנו וכו' ומותר לחרוש עד ראש

השנה, משום דצצרי כרצי

ישמעאל דלקמן (מ"ד) דמפיק

לקראי לדרשא אחרימא וסצירא

ליה דאיסור ערב שביעית הלכתא

גמירי לה, וכי גמירי הלכתא

בזמן שצית המקדש קיים,

הרמז"ס והר"ש. גמ' דמועד

קטן פ"ק (ד). ועיין פ"ב משנה ג' מה שכתבנו שם צ"ד: וקרובין דברי א"ו וכו'. כיון דמלתייהו דצית הלל

מסכת שביעית

פרק א

א עד אימתי חורשין בשדה האילן

ערב שביעית, בית שמאי אומרים,

כל זמן שהוא יפה לפרי. ובית

הלל אומרים, עד העצרת. וקרובין

דברי אלו להיות פדברי אלו:

מעשה ארג

פרק א א כתיב ששת ימים תעשה מעשיך וביום

השביעי תשבות (שמות כג יב), **וכתיב**

בחריש ובקציר תשבות (שם לד כא), **מה אנן קיימין,**

אם לענין שבת בראשית, והלוא כבר נאמר (שם כט)

ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, ואם לענין

שבתות שנים, והלוא כבר נאמר (ויקרא כד ג) **שש שנים**

תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך. אלא אם אינו

ענין לשבת בראשית ולא לענין שבתות השנים, תנהו

ענין באיסור שני פרקים הראשונים, בחריש ובקציר

תשבות, בחריש שקצירו אסור, ואיזה זה, זה חריש

של ערב שביעית שהוא נכנס לתוך שביעית, ובקציר

שחרישו אסור, ואיזה זה, זהו קציר של שביעית

שהוא יוצא למוצאי שביעית. ואם כן למה נאמר

חורשין עד ראש השנה. רבי קרוספי בשם רבי יוחנן,

רבן גמליאל ובית דינו התירו באיסור שני פרקים

הראשונים. רבי יוחנן בעי לא כן תנינן אין בית דין

יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהא גדול ממנו

בחכמה ובמנין, והיאך תנינן בתוספתא (פ"א ה"א) רבן

גמליאל ובית דינו התקינו שיהיו מותרין בעבודת

קרקע עד ראש השנה. רבי קרוספי בשם רבי יוחנן

שאם בקשו לחרוש יחרושו, שבת דין הגדול שדרשו

באחת מן המדות כפי מה שנראה בעיניהם שהדין

כך ודנו דין, כמו הכא שדרשו בחריש של ערב

פני זקן

פרק א א מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת

האילן בשנה שביעית, שנאמר (ויקרא כה ב)

'ושבתה הארץ שבת ליהו"ה', ונאמר (שמות לד כא) **'בחריש**

ובקציר תשבות'. וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או

האילנות בשנה זאת, בטל מצות עשה ועבר על לא תעשה,

שנאמר (ויקרא כה ד) **'שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור'**

(רמב"ם שמיטה פ"א ה"א). ואינו לוקה מן התורה אלא על

הזריעה או על הזמירה ועל הקצירה או על הבצירה. ואחד

הכרם ואחד שאר האילנות (רמב"ם שמיטה פ"א ה"ב).

וזמירה תולדה ובכלל זריעה הוא, ובצירה בכלל קצירה,

ולמה פרטן הכתוב, לומר לך על שתי תולדות אלו בלבד

חיוב, ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ עם שאר האבות

שלא נתפרשו בענין זה אין לוקין עליהם, אבל מכין אותו

מכות מדרות (רמב"ם שמיטה פ"א ה"ג). כיצד, החופר [או]

החורש לצורך הקרקע, או המסקל המזבל וכיוצא בהן משאר

עבודת הארץ, וכן המברך או המרכיב או הנוטע וכיוצא

בהן מעבודת האילנות, מכין אותו מכות מדרות מדבריהן

(רמב"ם שמיטה פ"א ה"ד). ועבודת הארץ בשנה ששית

שלשים יום סמוך לשביעית אסורה הלכה למשה מסיני,

מפני שהוא מתקנה לשביעית, ודבר זה בזמן שבת המקדש

קיים הוא שנאסר מפי השמועה. וגזרו חכמים שלא יהיו

חורשין שדה האילן ערב שביעית בזמן המקדש אלא עד

העצרת, ושדה הלבן עד הפסח, ובזמן שאין מקדש מותרין

עצי עדן

א [עד אימתי] אסור לתקן שדהו בששית לצורך שביעית: יפה לפרי של ששית:

מפורש על כרחק לפרושי מלתייהו דצית שמאי [פירש הכי].
 וכן כתבו התוספות [פ"ק] דמועד קטן [דף ג' (ע"ז ד"ה
 וקרוצס)]. ועיין מה שכתבתי ריש פ"ג דפאה (ד"ה ומוזס):
ב שלשה אילנות לבית סאה. עיין צמחנה ה': אם
 ראויין לעשות וכו'. אף על
 פי שאין עושין כדמוכח לקמן
 (מ"ג) דמסער נתאנים, לשון
 הר"ס. ועיין לקמן צפירוש
 משנה ראשונה ואינה הלכה, דרבן גמליאל ובית דינו
 נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח בשדה לבן ועצרת
 בשדה אילן והתירום (מו"ק ג:), ומותר לחרוש עד ראש
 השנה של שביעית: **ב לבית סאה.** קרקע שהיא
 חמשים אמה על חמשים
 אמה: **כבר דבלה.** התאנים
 היבשים עשוין במעגלה כעין
 ככר לחם קרוים ככר דבלה:
ב איזהו שדה האילן, כל שלשה
אילנות לבית סאה, אם ראויין
לעשות כפר דבלה של ששים מנה

מעשה ארג

פני זקן

בעבודת הארץ והאילן עד ראש השנה של שביעית (רמב"ם
 שמיטה פ"ג ה"א). ומשנה זאת נישנית בזמן המקדש:
ב אם ראויין לעשות אם גדול כל כך, שאם היה של
 תאנים או שאם היה מגדל פירות היה עושה ככר, מעתה
 כל מים שיש בתוך בית סאה הוה ראויין לבלוע באילן,
 שיתעבו הקורות, ואין נראה כחורש בשביל שביעית:
 אבל בית דין שגזרו גזירה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג ופשט אסורו בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין
 אחר ובקשו לבטל דברי הראשונים ולעקור אותה התקנה אינו יכול עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה
 ובמנין, אפילו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו, אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים
 מן הראשונים בחכמה ובמנין, וזהו שאמר שאם בקשו לחרוש יחרשו היינו שדרשו את הפסוק לדבר אחר.
ומקשה ויעקרו אותן מן המשנה. רבי קרוספיא בשם רבי יוחנן שאם בקשו לחזור יחזורו, אם יעמוד בית
 דין ויהיה נראה להם לדרוש כתנא קמא.

רבי אחא בשם רבי יונתן בשעה שאסרו למקרא סמכו, ובשעה שהתירו למקרא סמכו, בשעה שאסרו למקרא,
 דרשו 'בחריש ובקציר תשבות' (שמות לד כא) זה חריש של ערב שביעית, ובקציר זה קציר היוצא למוצאי
 שביעית. ובשעה שהתירו למקרא סמכו, (שמות כ ט) ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, מה ערב שבת
 בראשית את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה, אף ערב שבתות השנים את מותר לעשות מלאכה עד
 שתשקע החמה, וכיון ששני בתי הדינין חולקין בדרשות המקרא יכול לחלוק אף בית דין הקטן על הוראת
 בית דין הגדול שבדור הקודם.

ולמה עד עצרת, עד כאן הוא יפה לפירי, מכאן ואילך הוא מנבל פירותיו, וכיון שמקלקל הפירות נראה
 שחורש בשביל השדה לצורך שביעית. והא תנינן אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל, עד כאן הוא
 מעבה את הקורת מכאן ואילך החרישה מתיש את כוחו, ויחרוש, מה בכך, מתוך שהוא יודע שהוא מתיש
 כוחו של אילן אף הוא אינו מתכוין אלא לעבודת הארץ, ולמה לא תנינא מקולי בית שמאי ומחומרי בית
 הלל, פעמים שאין הגשמים מצויים ואין הליחה מצויה והוא עתיד לחרוש קודם לעצרת כדברי בית שמאי,
 ובית הלל אומרים עד העצרת, והכי פירושו, דהא גם לבית הלל הטעם משום יפה לפירי, ואי אפשר שיחלוקו
 במציאות, אלא בהא פליגי, דיש שנים שהגשמים מועטים ואין הליחה מצויה, ולמה יחרוש סביב לאילן עד
 העצרת כיון שכבר פסקו הגשמים והעת הוא עת גריד ומה יועיל החרישה סביב לאילן כיון שאין הגשמים
 מצויין, ויש שנה שנמשך ירידות הגשמים מעט מעט עד אחר עצרת ואז יפה לפירי אף אחר העצרת, ובזה
 פליגי בית הלל לא חילקו אלא השוו מדותיהם תמיד עד העצרת, ובית שמאי סברי בכל שנה כפי הזמן
 שיפה לפירי, ולפעמים אסור אף קודם העצרת ואז בית שמאי לחומרא, ולפעמים בית שמאי לקולא כגון
 בעת שהגשמים מצויין, וכיון שהוא לפעמים לחומרא ופעמים לקולא, לכן לא נשנו בעדיות:

ב [אי זהו שדה האילן וכו']. תניא (ב"ב פב.) קנה שלשה קנה קרקע, וכמה, אמר רבי חייא בר אבא
 אמר רבי יוחנן הרי זה קנה תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלוא אורה וסלו, וכמה יהיה ביניהן, אמר רבא
 הילכתא מארבע אמות ועד שש עשרה, תניא כותיה דרבא כמה יהיו מקורבין ארבע אמות וכמה יהיו מרוחקין
 שש עשרה הרי זה קנה קרקע ואת האילנות שביניהן, כיצד הן עומדים, רב אמר כשורה, ושמאל אמר

תלמוד ירושלמי

מסכת שביעית

עם הפירושים

פני משה

מרבינו משה מרגליות ז"ל

רידב"ז - תוספות הרי"ד

מרבינו יעקב דוד ווילובסקי ז"ל מסלוצק

מסורת הש"ס - עין משפט - גליון הש"ס

מרבינו מרדכי זאב איטינגא ז"ל ורבינו יוסף שאול נאטאנזאהן ז"ל

תורה אור השלם - שינויי נוסחאות

עם פירוש

מעשה ארג

מהאדם הגדול בענקים הגאון הקדוש המפורסם בספריו הקדושים
המקובל האלוקי האר"י הח"י נהירין ליה שבילי דרקיע כשבילי דנהר
דע"ה מאריה דכולי תלמודי שר התורה ושר בית הזהר אדונינו מורינו
ורבינו רשכבה"ג מרן

רבי יצחק אייזיק יהודה יחיאל סאפרין זצוקלה"ה

מקאמרנא

בהגאון הקדוש מורינו ורבינו רבי אלכסנדר סענדר זצוקלה"ה

אבדק"ק קאמרנא

יוצא לאור ברוב פאר וחדר, מדוקדק בתכלית הדקדוק, באותיות מאירות
עיניים, עריכה חדשה, עם מראי מקומות וצינונים מספרי חז"ל ומשאר ספרי
רבינו המחבר, ומוזגה מכתב יד קדשו

ע"י מכון 'אור פני יצחק'

שע"י מוסדות קאמרנא בארה"ק

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

עיה"ק ירושלים תובב"א

שנת ה' תשפ"א לפ"ג

פרק ראשון, עד אימתי

הקדמה

מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה שביעית, שנאמר (ויקרא כה ב) 'ושבתה הארץ שבת ליהו"ה', ונאמר (שמות לד כא) 'בחריש ובקציר תשבות'. וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זאת, בטל מצות עשה ועבר על לא תעשה, שנאמר (ויקרא כה ד) 'שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור' (רמב"ם שמיטה פ"א ה"א). ואינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על הזמירה ועל הקצירה או על הבצירה. ואחד הכרם ואחד שאר האילנות (רמב"ם שמיטה פ"א ה"ב). וזמירה תולדה ובכלל זריעה הוא, ובצירה בכלל קצירה, ולמה פרטן הכתוב, לומר לך על שתי תולדות אלו בלבד חייב, ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אין לוקין עליהם, אבל מכין אותו מכות מרדות (רמב"ם שמיטה פ"א ה"ג). כיצד, החופר [אן] החורש לצורך הקרקע, או המסקל המזבל וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ, וכן המבריק או המרכיב או הנוטע וכיוצא בהן מעבודת האילנות, מכין אותו מכות מרדות מדבריהן (רמב"ם שמיטה פ"א ה"ד). ועבודת הארץ בשנה ששית שלשים יום סמוך לשביעית אסורה הלכה למשה מסיני, מפני שהוא מתקנה לשביעית, ודבר זה בזמן שבית המקדש קיים הוא שנאסר מפי השמועה. וגזרו חכמים שלא יהיו חורשין שדה האילן ערב שביעית בזמן המקדש אלא עד העצרת, ושדה הלבן עד הפסח, ובזמן שאין מקדש מותרין בעבודת הארץ והאילן עד ראש השנה של שביעית (רמב"ם שמיטה פ"ג ה"א). ומשנה זאת נישנית בזמן המקדש:

הלכה א מתני' עד אימתי אסור לתקן שדהו בששית לצורך שביעית: יפה לפירי של ששית:

גמ' כתיב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות (שמות כג יב), **וכתיב בחריש ובקציר תשבות** (שם לד כא), **מה אנן קיימין, אם לענין שבת בראשית, והלוא כבר נאמר** (שם כט) **ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, ואם לענין שבתות שנים, והלוא כבר נאמר** (ויקרא כד ג) **שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך. אלא אם אינו ענין לשבת בראשית ולא לענין שבתות השנים, תנהו ענין באיסור שני פרקים הראשונים, בחריש ובקציר תשבות, בחריש שקצירו אסור, ואיזה זה, זה חריש של ערב שביעית שהוא נכנס לתוך שביעית, ובקציר שחרישו אסור, ואיזה זה, זהו קציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית. ואם כן למה נאמר חורשין עד ראש השנה. רבי קרוספי בשם רבי יוחנן, רבן גמליאל ובית דין דינו התירו באיסור שני פרקים הראשונים. רבי יוחנן בעי לא כן תנינן אין בית**

דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין, והיאך תנינן בתוספתא (פ"א ה"א) רבן גמליאל ובית דין דינו התקינו שיהיו מותרין בעבודת קרקע עד ראש השנה. רבי קרוספי בשם רבי יוחנן שאם בקשו לחרוש יחרושו, שבית דין הגדול שדרשו באחת מן המדות כפי מה שנראה בעיניהם שהדין כך ודנו דין, כמו הכא שדרשו בחריש של ערב שביעית, ועמד אחריהם בית דין אחר לסתור אותו כרבי ישמעאל דדריש מה חריש רשות ומותר לחרוש עד ראש השנה, הרי זה הבית דין סותר ודן כפי מה שנראה בעיניו, שנאמר (דברים יז ט) אל השופט אשר יהיה בימים ההם, אינו חייב ללכת אלא אחר בית דין שבדורו, ואם המרה עליהם הוא זקן ממרא ונהרג, אף על פי שהוא פוסק כבית דין הראשון, אבל בית דין שגזרו גזירה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג ופשט אסורו בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר ובקשו לבטל דברי

ולמה עד עצרת, עד כאן הוא יפה לפירי, מכאן ואילך הוא מנבל פירותיו, וכיון שמקלקל הפירות נראה שחורש בשביל השדה לצורך שביעית. **והא תנינן אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל, עד כאן הוא מעבה את הקורת מכאן ואילך החרישה מתיש את כוחו, ויחרוש, מה בכך, מתוך שהוא יודע שהוא מתיש כוחו של אילן אף הוא אינו מתכוין אלא לעבודת הארץ, ולמה לא תניתא מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, פעמים שאין הגשמים מצויים ואין הליחה מצויה והוא עתיד לחרוש קודם לעצרת כדברי בית שמאי, ובית הלל אומרים עד העצרת, והכי פירוש, דהא גם לבית הלל הטעם משום יפה לפירי, ואי אפשר שיחלוקו במציאות, אלא בהא פליגי, די שנים שהגשמים מועטים ואין הליחה מצויה, ולמה יחרוש סביב לאילן עד העצרת כיון שכבר פסקו הגשמים והעת הוא עת גריד ומה יועיל החרישה סביב לאילן כיון שאין הגשמים מצויין, ויש שנה שנמשך ירידות הגשמים מעט מעט עד אחר עצרת ואז יפה לפירי אף אחר העצרת, ובזה פליגי בית הלל לא חילקו אלא השוו מדותיהם תמיד עד העצרת, ובית שמאי סברי בכל שנה כפי הזמן שיפה לפירי, ולפעמים אסור אף קודם העצרת ואז בית שמאי לחומרא, ולפעמים בית שמאי לקולא כגון בעת שהגשמים מצויין, וכיון שהוא לפעמים לחומרא ופעמים לקולא, לכן לא נשנו בעדיות:**

הראשונים ולעקור אותה התקנה אינו יכול עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין, אפילו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו, אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים מן הראשונים בחכמה ובמנין, וזהו שאמר שאם בקשו לחרוש יחרשו היינו שדרשו את הפסוק לדבר אחר.

ומקשה ויעקרו אותן מן המשנה. **רבי קרוספיא בשם רבי יוחנן שאם בקשו לחזור יחזורו,** אם יעמוד בית דין ויהיה נראה להם לדרוש כתנא קמא.

רבי אחא בשם רבי יונתן בשעה שאסרו למקרא סמכו, ובשעה שהתירו למקרא סמכו, בשעה שאסרו למקרא, דרשו 'בחריש ובקציר תשבות' (שמות לד כא) זה חריש של ערב שביעית, ובקציר זה קציר היוצא למוצאי שביעית. **ובשעה שהתירו למקרא סמכו, (שמות כ ט) ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, מה ערב שבת בראשית את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה, אף ערב שבתות השנים את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה, וכיון ששני בתי הדינין חולקין בדרשות המקרא יכול לחלוק אף בית דין הקטן על הוראת בית דין הגדול שבדור הקודם.**

הלכה ב מתני' לבית סאה חמישים על חמישים: אם ראויין לעשות אם גדול כל כך, שאם היה של תאנים או שאם היה מגדל פירות היה עושה ככר, מעתה כל מים שיש בתוך בית סאה הזה ראויין לבלוע באילן, שיתעבו הקורות, ואין נראה כחורש בשביל שביעית:

ספר תורת כהנים

ספרא דבי רב

מדרשי התנאים הקדושים ז"ל
לחומש ויקרא - פרשת בהר

עם פירוש

עשירית האיפה

מהאדם הגדול בענקים הגאון הקדוש המפורסם בספריו הקדושים
המקובל האלוקי האר"י הח"י נהירין ליה שבילי דרקיע כשבילי דנהר
דע"ה מאריה דכולי תלמודי שר התורה ושר בית הזהר אדונינו מורינו
ורבינו רשכבה"ג מרן

רבי יצחק אייזיק יהודה יחיאל סאפרין זצוקלה"ה
מקאמרנא

בהגאון הקדוש מורינו ורבינו רבי אלכסנדר סענדר זצוקלה"ה
אברק"ק קאמרנא

יוצא לאור ברוב פאר וחדר, מדוקדק בתכלית הדקדוק, באותיות מאירות
עיניים, עריכה חדשה, עם מראי מקומות וצינונים מספרי חז"ל ומשאר ספרי
רבינו המחבר

ע"י מכון 'אור פני יצחק'
שע"י מוסדות קאמרנא בארה"ק
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

עיה"ק ירושלים תובב"א
שנת ה' תשפ"א לפ"ג

פרשה א

א. בסוף בחוקתי (פרשה ה פ"ג אות ח) דריש ממה שנאמר 'אלה המצות' שכל המצות נאמרו מסיני^א אף שנשנו בערבות מואב, כגון יבום וחליצה וכיוצא שאין בהם רמז אלא במשנה תורה, הכל נאמרו מסיני, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר בסיני. ולזה מקשה מה ענין שמיטה אצל הר סיני, פירוש, איזה תוספת שלמות יש לשמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצות נאמרו בהר סיני וגם שמיטה בכללם, א"כ הוה שמיטה דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, ואיזה ענין יצא ללמד.

ומתריץ אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני שהרי לא נשנו עוד בערבות מואב ענין שמיטה כלל. והחילוק שבין כללות לפרטות, דע שכל הנביאים קבלו את נבואתן מהר סיני, ואילו זכינו היו כל דברי נביאות הכל לטובות גדולות, שאין המציאות הפשוטה בגזירת עירין מחייבת המעשה העתיד, ולכן כשבא הזמן להתגלות הנבואה יצאה לפועל דמיון שיתקיים לפי הזמן והענין הנאמר עליו^ב. וכל זה בחידושי התורה ובנביאות, אבל עיקרי המצות כבר יצאו לפועל דמיון בכל פרטיהם על כל אופן המעשה. וזה למדנו משמיטה, מה שמיטה שנאמרה בהר סיני הרי כבר יצאה בהר סיני עם כל פרטיה כמו שעתידיה להתקיים בין ישראל, כך כל המצות נאמרו ונחקקו כל פרטיהם כמו שהן עתידין להתקיים. ולא תאמר

פרשת בהר סיני

פרשת א

א. 'וידבר יי' אל משה בהר סיני לאמר'^א, מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולם נאמרו כללותיהם ודקדוקיהם מסיני:

א. כה א: 'וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר'.

כמו בשאר נבואות שקיבלו כל הנביאים מהר סיני והיו יכולים להתהפך לפי הזמן, יכגון 'פתח לבנון דלתיך ותאכל אש בארזיך' (זכריה יא א), ומעיקרא בהר סיני אינה אלא הודעת התיקון הכללי המקווה לקץ הימין באתערותא דסליק מתתא לעילא, והיא מאמר השכינה מתרפקת על דודה רשפיה רשפי החמדה אל העבודה האמיתית לדבקה בו, ועתיד הלבנון עליון להפתח לקראתה. וטעם 'פתח לבנון דלתיך' טעם שני דלתות הוא חותם בתוך חותם, ציון וירושלים, עיין [בפרי עץ חיים שער] הושענא רבה^ג. וטעם לבנון גבורות עשר פעמים לב, חמש פעמים נר"ן [כפופה] ונר"ן פשוטה לטעם

חמש ידות, ועתיד ליפתח, כי לא יתנסך במגע כי יטהר הכל. 'ערוך מאתמול תפתה גם היא למלך הוכן' (ישעיה ל ג) לכבודה, שהכל ברא לכבודו, ועתיד להוסיף חללו כולו אומר כבוד על היכל גן עדן^ה. וטעם 'ותאכל אש' (זכריה שם) כטעם 'כי ד' אלהיך אש אכלה' (דברים ד כד). 'בארזיך' (זכריה שם) כטעם 'וישבר ד' ארזי הלבנון' (תהלים כט ה), ובשובם אל מקורם נאמר 'ותאכל אש בארזיך'. ואנו ע"י חטאנו נתנבא זכריה זה הנבואה על חורבן הבית מטעם שאין המציאות הפשוט מחייב מעשה העתיד, וכיוצא בזה רבים מפלאי תמים דעה, כגון (דברי הימים ב יח טז) 'לא אדנים לאלה ישובו איש לביתו בשלום', שהוא על הוראת המקוה שישבו איש שלמעלה לביתו בשלום^ו, וכיוצא רבים. אבל מצותיה של תורה כבר יצאו לפועל דמיון

ביאורים והערות

הנבואה מתקיימת. ג. מכאן עד עד תיבות 'להפתח לקראתה' הם דברי הרמ"ע מפאנו בספר עשרה מאמרות מאמר א' כל חי (ח"ב סי' י). ד. כוונתו לפרי עץ חיים (שער הלולב פ"ה). ה. ועתיד וכו' גן עדן - לשון הרמ"ע מפאנו בספר עשרה מאמרות מאמר א' כל חי (סי' כ). ועעו"ש במאמר חיקור דין (חלק ה פ"ה): "ועוד אמרו חכמים אין גהנם לעתיד לבוא, הכונה על אור דידה דאיברי בשני, אבל חללה שנברא קודם העולם עתיד להתקדש בקדושת הגן כמו שנוכר, ושם יהיה מחול הצדיקים והקב"ה ראש חולה וכתוב גם היא למלך הוכן". ו. ראה בספר עשרה מאמרות (ח"ב סי' ג): "הנה הוא מבואר נגלה כי מה שנתנבא מיכיהו בן ימלא על מות אחאב 'לא אדונים לאלה ישובו איש לביתו לשלום' - היה מסור בסיני לבשורה נפלאה,

א. כונת רבינו לסיפא דהאי קרא: 'אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני'. ודריש בספרא: "בהר סיני - שכולם נאמרו מסיני". ב. כוונתו לדברי הרמב"ן (בראשית יב ו) לפרש ענין 'כל מה שאירע לאבות אירע לבנים' (תנחומא ט): "ודע כי כל גזירת עירין כאשר תצא מכח גזירה אל פועל דמיון, תהיה הגזירה מתקיימת על כל פנים. ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואות כמאמר ירמיהו שצוה (לברוך) [לשריה] והיה ככלותך לקרוא את (דברי) הספר הזה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת, ואמרת ככה תשקע בכל וגו' (ירמיה נא סג סד) וכו', ולפיכך החזיק הקב"ה את אברהם בארץ ועשה לו דמיונות בכל העתיד להעשות בורעו, והבן זה". והיינו שנבואה שיצאה אל הפועל במעשה המדמה את תוכנה, תהיה

כמו שהם עתה בדינו, הכל באותו ענין ניתנה בהר סיני ולא נתחדש אח"כ אלא הכתיבה.

וזוה פירוש הברייתא מה ענין שמיטה אצל הר סיני, ב. א"ל הארץ. בה"א הידיעה, משמע ארץ המיוחדת: מה ענין נתוסף בשמיטה יותר מכל המצות, והלא

כל המצות נאמרו בהר סיני דכתיב (להלן כו לד) 'אלה המצות אשר צוה ד' את משה אל בני ישראל בהר סיני' ושמיטה בכללם, ולמה יצאה מן הכלל ואיזה ענין ילמד לכלל כולו, אלא ללמד מה שמיטה שלא נשנו בערבות מואב במשנה תורה הוראת המעשה ונתפרט בה כאן אופן המצוה על מעשה המוגלה^א כאשר יעשו בני ישראל, לא תקצור ולא תבצור וכיוצא הכל כפי מה שיש בדינו, אף כל המצות שנאמר בהם 'אלה המצות', לא תאמר שנאמרו בסיני עדיין כפי המציאות הפשוט אלא שאח"כ נישנו במשנה תורה והתורה שבע"פ אופן מעשה המוגלה^ב, אלא אף כל פרטיה ודקדוקיה כמו שיש בדינו הכל נאמר בסיני כמו שמיטה שהוא סוף המעשה ונחקק ונצרך הכל בסיני. ויש בזה דרכים ארוכים לא תזמור^ג. אין לי אלא לזרע ולזמור, לחריש ולעידור לניכוש ולכיסוח וליבקוע מניין, ת"ל 'שדך לא' ו'כרמך לא', כל מלאכה שבשדך ובכרמך:

ב. 'כי תבאו'^ד, יכול משבאו לעבר הירדן, ת"ל 'אל הארץ', ארץ המיוחדת. יכול משבאו לעמון ומואב, ת"ל 'אשר אני נותן לכם', ולא לעמון^ה ומואב. מניין אתה אומר כיבשו אבל לא חילקו, חילקו למשפחות ולא חילקו לבתי אבות, ואין^ו כל אחד ואחד מכיר את חלקו, יכול יהו חייבים בשמיטה, ת"ל 'שדך', שיהא כל אחד ואחד מכיר שדהו. 'כרמך', שיהיה כל אחד ואחד מכיר את כרמו:

ג. נמצאת אתה אומר כיון שעברו ישראל את הירדן נתחייבו בחלה ובערלה ובחדש, הגיע ששה עשרה בניסן נתחייבו בעומר, שהו חמשים יום נתחייבו בשתי הלחם, לארבע עשרה שנה נתחייבו במעשרות, התחילו מונים לשמיטה לעשרים ואחת [שנה] עשו שמיטה, לששים וארבע עשו יובל:

ד. 'ושבתה הארץ', יכול מלחפור בורות ושיחין ומערות ומלתקן את המקוואות, ת"ל 'שדך לא תזרע וכרמך לא לזרע ולזמור, לחריש ולעידור לניכוש ולכיסוח וליבקוע מניין, ת"ל 'שדך לא' ו'כרמך לא', כל מלאכה שבשדך ובכרמך:

ה. ומנין שאין מזבלים ואין מפרקים ואין מעשנים בעלים

ב. כה ב: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה". ג. בכת": "ולא עמון ומואב". ד. בכת"י נוסף כאן: 'חילקו לבתי אבות' ואין וכו'. [ובד"ת] ה. כה ד: "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה" שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור".

ביאורים והערות

שדך לא, כרמך לא". וכל דברי רבינו כאן ובאותיות הבאות הם עפ"י רש"י שם. יג. בירושלמי (שביעית פ"ב ה"ב) מפרש הא דתנן התם "מייבלין מפרקין מאבקין מעשנין עד ראש השנה" - "מייבלין - מעבירין את היבולת. מפרקין - בעלין. מאבקין - עושה לה אבק". ופירשו הריב"ם ור"ש והרע"ב: "מפרקין - בעלין, כלומר חותכין מן העלין כדי להקל האילן". ורש"י במו"ק פירש: "מפרקין - אבנים שעל

והיא עתידה להתקיים עכ"פ, כי בזמן שאדונים זולת יתברך יתבטלו ובנשמותיהן של ישראל לא ימשולו, ישובו הדיוקנאות כולן ליחודן לשלום". ז. אולי צ"ל: הנגלה. ח. כנ"ל. ט. כן פירש הראב"ד. י. מקרא זה גבי ביכורים נאמר. יא. עפ"י הגמ' במו"ק (א). יב. ז"ל רש"י שם: "תלמוד לומר שדך לא כרמך לא - מדלא כתיב לא תזרע שדך לא תזמור כרמך, אלא שדך לא תזרע כרמך לא תזמור - משמע

ספר
אוצר החיים

על מצות שביעית

על דרך הפרד"ס

מהאדם הגדול בענקים הגאון הקדוש המפורסם בספריו הקדושים
המקובל האלוקי האר"י הח"י נהירין ליה שבילי דרקיע כשבילי דנהר
דע"ה מאריה דכולי תלמודי שר התורה ושר בית הזהר אדונינו מורינו
ורבינו רשכבה"ג מרן

רבי יצחק אייזיק יהודה יחיאל סאפרין זצוקלה"ה
מקאמרנא

בהגאון הקדוש מורינו ורבינו רבי אלכסנדר סענדר זצוקלה"ה
אבדק"ק קאמרנא

יוצא לאור ברוב פאר וחדר, מדוקדק בתכלית הדקדוק, באותיות מאירות
עיניים, עריכה חדשה, עם מראי מקומות וציונים מספרי חז"ל ומשאר ספרי
רבינו המחבר

ע"י מכון 'אור פני יצחק'
שע"י מוסדות קאמרנא בארה"ק
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

עיה"ק ירושלים תוכב"א
שנת ה' תשפ"א לפ"ג

מצוה פ"ד*

להשמיט הארץ בשביעית, באות א' של אשר.

לשון רבינו הקדוש זצוק"ל (חינוך מצוה פ"ד), ומצוה זו שהיא להפקיר כל פירותיה, והמצוה האחרת שציונו האל לשבות בה, כמו שכתוב בכי תשא (שמות לד כא) 'בְּחָרִישׁ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת', קשר אחד להם.

ומשרשי המצוה. לקבוע בלבנו ולצייר ציור חזק במחשבותינו ענין חידוש העולם, 'פִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ' (שמות כ יא), וביום השביעי שבת, שלא ברא דבר והכתיב מנוחה על עצמו, ולמען הסיר ולעקור ולשרש מרעיונינו דבר הקדמות אשר יאמינו הכופרים ובו יהרסו כל פנותיה ויפריצו חומתיה של תורה, באה חובה עלינו להוציא כל זמנינו יום ויום שנה ושנה על דבר זה למנות שש שנים ולשבות בשביעית, ובכן לא יתפרד הענין לעולם מבין עינינו תמיד, והוא כענין שאנו מוציאים מששת ימי השבוע מששת ימי העבודה יום מנוחה^ג. ולכן צוה השם יתברך

מצות עשה. להפקיר כל תבואות ופירות מה שתוציא הארץ בשנת השביעית, שנת השמיטה, שנאמר (שמות כג יא) 'וְהִשְׁבִּיעַתָּ תְשֻׁמְטָנָה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ וַיִּתְּרֵם תֹּאכַל חֵית הַשָּׂדֶה כֵּן תַעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְיִיתָךְ'.

למה פרט כרם וזית, שהרי מלת תשמיטה ונטשתה כולל הכל, בין פירי אילן ובין פרי אדמה, ולמה פרטן, להקיש אליהם כל מיני אילן, כמו שיש בכרם עשה ולא תעשה, דהא בפירוש אמרה התורה (ויקרא כה ה) 'וְאֶת עֲנְבֵי נִזְיָרְךָ לֹא תִבְצֹר', כמו כן שאר אילן יש בו עשה ולא תעשה^ה.

ועובר עליה ונועל כרמו ושדהו בשביעית, או אסף כל פירותיו לביתו, בזמן שישראל על אדמתו, בטל עשה. ומכל מקום מותר לאסוף מהן מעט מעט אל הבית ולאכול, ובלבד שתהא יד הכל שוה בהן, כאלו אין לקרקע בעלים ידועים^ו.

אוצר המצוה

בכלל היה, כלומר שראש הפסוק שאמר 'תשמיטה ונטשתה' יכלול כל מה שיצמח בארץ, בין פירות אילן או פירות אדמה, ולמה פרט הכתוב שני אלה, להקיש לכרם שאר מיני אילן, ללמד שכמו שיש בכרם עשה ולא תעשה, שהרי בפירוש נכתב עליו (ויקרא כה ה) 'ואת ענבי נזירך לא תבצור', כמו כן כל שאר האילן יש בהן עשה ולא תעשה, ולפיכך פרט כרם וזית ללמד על ענין זה, כי כוונת הכתוב דלאו דוקא זית לבד אלא הוא הדין לכל שאר פירות האילן, אלא שהזכיר אחד מהם והוא מלמד לכולן, שזה מן המדות שהתורה נדרשת בהן. ע"כ.

ג. לשון ה'חינוך' שם בסופו. וע"ע בספר 'מצות השם' (מצוה פד). ד. ראה בספר 'הבית' (מצוה קל) וז"ל: ענין השמיטה והיובל הוא להתחזק אמונת החידוש, תמצא ענין השביעית בימים שהוא שבת בראשית, בשבועות 'שבעה שבועות תספור לך', בחדשים בחדש השביעי ראש השנה ויום הכיפורים ורובו קודש וכו', בשנים והוא השמיטה, בשבע שבתות השנים והוא היובל וכו'. וענין השמיטה

א. מובא ב'אוצר החיים' (שמות קצה ע"ג). לשון רבינו ב'אוצר החיים' הקצר: להפקיר כל תבואות ופירות וצמחי האדמה בשנת השמיטה, ויזכה בפירותיה כל הרוצה לזכות. שנאמר (שמות כג יא) 'והשביעית תשמיטה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך'. יצא מן הכלל, ללמד מה כרם יש בו לא תעשה, אף זית והוא הדין לכל צמחי האדמה, וצריך לפרוץ גדר הכרם ונעילות שדהו, ורשאי הזוכה בהם לשומרם עד זמן ביעור, ופירות אדם לאדם ופירות בהמה לבהמה, ולא ישנה. ע"כ.

ב. לשון ה'מכילתא' דרשב"י (כג יא), 'כן תעשה לכרמך לזיתך', והלא הכרם והזית בכלל היו, ולמה יצאו, להקיש אליהם, מה כרם מיוחד שהוא בעשה ועוברין עליו בלא תעשה, כך כל שהוא בעשה עוברין עליו בלא תעשה. ע"כ. מובא ב'ספר המצוות' להרמב"ם (מ"ע קלד). ודברי רבינו יותר מבוארים בדברי ה'חינוך' (מצוה פד) וז"ל: ולשון מכילתא דרשב"י כאן, והלא הכרם והזית

להפקיר כל מה שתוציא הארץ בשנה זו מלבד השביתה בה, כדי שיזכור האדם כי הארץ שמוציאה אליו פירות בכל שנה ושנה לא בכוחה וסגולתה [תוציא אותם], כי יש להם אדון על אדוניה, וכשהוא חפץ הוא מצוה אליו להפקירם.^ה

ולהפקיר כל גדולי קרקעותיו ונחלת אבותיו הגדלים בכל שנה אחת, ומלומד בכך הוא וכל המשפחה כל ימיו, לא תחזק בו לעולם מדת הכילות הרבה ולא מיעוט הבטחון. [עכ"ל החינוך].

ועוד יש תועלת נמצא בדבר לקנות בזה מדות הוותרנות, כי אין נדיב כנותן מבלי תקוה אל הגמול^ו. ועוד יש תועלת אחר נמצא בזה, שיוסיף האדם בטחון בהשם יתברך, כי כל המוציא עם לבבו לתת

ומעם ענין מצוה זאת ורמיזתה, באות א' של אשר, נבאר אם ירצה השם באורך במצוה קי"ג, במצוה של שביתה קרקע. כי כיון שרבינו הקדוש [החינוך] גילה לנו שקשר אחד להם, נקשר אותם לעטרה וקישוט לאדון יחיד אם ירצה השם באורך.

אוצר המצוה

התחיה, וזה טעם השמיטה שהארץ היא בטילה וחרבה מכל עבודה בשנה השביעית, ומפני זה החמירה תורה בשמיטה יותר מכל חייבי לאוין וגזר עליה גלות, הוא שכתוב (ויקרא כו לד) 'אז תרצה הארץ את שבתותיה', וכן שנו חז"ל (עין אבות ה ט) גלות באה לעולם על עינוי הדין ועל שמיטת הארץ. והנה הכופר במצות השמיטה ככופר בחידוש העולם ובעולם הבא. ע"כ.

ו. ראה ב'מורה נבוכים' (ח"ג פל"ט) וז"ל: ואמנם כל המצוות אשר ספרנום בהלכות שמיטה ויובל, מהם לחמלה על בני אדם והרחבה לבני אדם כולם, כמו שאמר 'ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה' וגו', ושתוסיף הארץ תבואתה ותתחזק בעמדה שמוטה. ע"כ.

בשנה השביעית לחזק ענין שבת בראשית וכו', לזכר אמונת החידוש, כאמרו 'ושבתה הארץ שבת לה'. ע"כ.

ה. ראה ב'רבינו בחיי' (ויקרא כה ב) וז"ל: וכלל הענין הוא שאינו רשאי שינהוג בשדהו ובכרמו מנהג אדון כלל, אלא שיהיו כל פירותיו הפקר לכל העולם, ושיזכה בהם אפילו הדיוט שבישראל כמוהו. ולכך צותה התורה מצוה זו שיהיו כל מיני הממשלה ואדנות שבתחוננים בטלים בעבודת הארץ, כדי שיתבונן האדם בלבו כי אין עיקר האדנות והממשלה אלא לאדון הכל ברוך הוא. ועל דרך הקבלה [ע"פ הרמב"ן שם], 'ושבתה הארץ שבת לה', כנגד [שיתא אלפי שני הוי עלמא] וחד חריב (ר"ה לא), שהוא כולו שבת ומנוחה לחיי העולמים, והוא העולם הבא שאחר

והוא בחינות התעלות הצדיקים לעתיד
בבחינות אלהות, ושם אין שכר ועונש^{מג},
אלא הפקר לכל מי שזוכה לכנוס שם.

ובחינה זאת הוא בחינות א"ף, בחינות
אצילות, אלהות, אורות צחצחות,
כמבואר בדברי מרן אלקי (לקוטי תורה) ריש

בהיכלי בריאה^מ, מצד נפש רוח נשמה
דבריאה יצירה עשיה.

אבל מי שזוכה לנשמה דאצילות, ברא
דמלכא קדישא, המשמש כבן על מנת
שלא לקבל פרס^{מא}, בבחינות מקבל
ומשפיע^{מב}, אלא נעשה אחד באחדות אחד,

אוצר המצוה

ובושה יהיה לו אם יתן לו אביו 'פרס'. ע"כ. גם ראה ב'אוצר
החיים' (צו, מצוה קלט, מ"ח ע"ד) וז"ל: כי באמת חסיד גמור שאין
במגורו רע כלל, והוא שש ושמה מרוב כל בעשיית רצון קונו,
והוא כמלאך אלהים מוכרח לעבודה, על מה יקבל שכר מצותיו
וכו', ומי שעובד כזאת 'על מנת שלא לקבל פרס', כי העבודה
בעצמה הוא שכרו ותענוגו, ואין לו באמת על מה 'לקבל פרס'.
ע"כ. ועי"ש].

מב. ראה ב'נוצר חסד' (אבות פ"ג מט"ז) וז"ל: כי הצדיק נקרא 'אין',
שאינו מקבל לעצמו כלום, הולך לפני הקב"ה ומרצה לפניו
על כנסת ישראל, ושב לכנסת ישראל ומרציהם בדברים טובים
ומחזירים בתשובה לפני השם יתברך, וחוזר בתשובתם לפני הבורא
ומוציא להם כל השפעות טובות, והוא אינו אלא צנור מקבל
ומשפיע תיכף, ואינו מחזיק טיבויה נפשיה, וכל חשקו להשפיע
כל הטובות לכנסת ישראל, ואשרי הדור הדבקים בצדיקים. ע"כ.
גם ראה ב'היכל הברכה' (מסעי ריג ע"א) וז"ל: והצדיק אין לו אלא
תרין פרקין, מקבל ומשפיע תיכף, ואין מחזיק לעצמו כלום, ונקרא
'עברנה'. עי"ש. [וראה ב'נר ישראל' להמגיד מקאזניץ (אות לב):
'והחיות רצוא ושוב' (יחזקאל א ד), כי הצדיק נקרא חיה בב'
העולמות, ואין להם מנוחה (ברכות סד), והולך לפני הקב"ה ומרצה
לפניו על כנסת ישראל, ומענגו בדברים טובים, ושב לכנסת ישראל
והולך לכנסת ישראל בדברים טובים, ומחזירים בתשובה לפני השם,
וחוזר בתשובתם לפני הבורא, ומוציא להם כל השפעות טובות,
כי הוא אינו אלא צנור בעלמא מקבל ונותן הכל לכנסת ישראל,
'וכל אשר לו יתן בעד נפשו' (איוב ב ד), וזה כל חשקו להשפיע
כל הטובות לכנסת ישראל, ואשרי הדור הדבקים בהצדיק. ע"כ].

מג. ראה ב'ארבע מאות שקל כסף' (בסופו דף רפב) וז"ל: כי למעלה
באצילות הכל פשוט, ואין אותה ידיעת יורדת למטה להכריח
על האדם, כי אין שכר ועונש, ואין בחירה ורצון למעלה. וזה סוד
'הלא אח עשו ליעקב נאום ה', ואוהב את 'יעקב' (מלאכי א ב), וכי
הש"ת אומר שכמו יעקב כן עשו, כי כבר העידה בתורה, כי
יעקב יושב אהלים (בראשית כה כז), ועשו עובד ע"ז, והש"ת בוחר
בצדיק, וא"כ מהו זה שאמר הש"ת אח"כ, 'ואוהב את יעקב', זה
צדיק וזה רשע. אלא הכוונה היא, כי למעלה באצילות, כמו יעקב
כן עשו, כי שם לא יש שכר ועונש, וז"ס 'הלא אח עשו ליעקב
נאום ה'', שהוא עתיקא קדישא, כמו שפירש באדרא (אדרא רבא
קל), 'בי נשבעתי נאום ה'' (בראשית כב טז), כי 'נאום ה'' הוא
עתיקא קדישא, על כן אמר יש לכם לשמוע בקולי, ולקבל מלכות
עליכם, כי בחרתי ביעקב, ואף שהוא כמו עשו. ע"כ. וראה ב'כתם
אופיר' (סדר השמות) שכתב וז"ל: עיין בסוף ספר 'ארבע מאות
שקל כסף' כמורן האר"י, כי שם בפורשו כמו יעקב כמו עשו, כי
לא יש בדעת הנעלם לא שכר ולא עונש. ע"כ

מ. כלומר, כנגד זה הוא השכר שמקבל בגן עדן שהוא בסוד
היכלי ה'בריאה' שהם בחינת 'בינה' [וכנודע בסוד 'גן עדן'],
והיינו שם ס"ג דבינה.

מא. כלומר, לא רק שעובד הש"ת 'שלא על מנת לקבל פרס',
אך אם יתנו לו פרס יקבל, אלא אף מְתִנֶּה בעצמו 'תנאי'
מפורש שעובד 'על מנת שלא לקבל פרס'. וזו דרגא הרבה יותר
גבוהה, כמו שביאר ב'דגל מחנה אפרים' (הפטר תצא, ד"ה רני) בשם
ה'בעל שם טוב' וז"ל: ונקדים לבאר 'אל תהיו כעבדים המשמשים
את הרב על מנת לקבל פרס אלא הו' כעבדים המשמשים את
הרב שלא על מנת לקבל פרס' (אבות פ"א מ"ג), ויש גירסא
אחרת: 'על מנת שלא לקבל פרס', ושומעתי מאמ"ז [ה'בעל שם
טוב'] זללה"ה ששני הגירסאות נכונים, והם [ב'] מדריגות זו
למעלה מזו, והוא כי 'שלא על מנת לקבל פרס' הוא עבודה נכונה
וגדולה, דהיינו כשמתפלל על איזה דבר יהיה כוונתו לצורך גבוה,
והדבר אשר הוא מתפלל עליו אם יבא ואם לא יבא לא יבא, וכן
כל עבודת האדם ועשיותיו יהיה לשם שמים ולא לשם דבר
הנאותו, ויש עוד בחינה נשגבה, על דרך משל, למי שחפץ ורוצה
מאוד ולבו בוער לדבר עם המלך, והמלך גזר ואמר שכל מי
שישאל איזה שאלה ימלא בקשתו, וכשהאדם הזה אשר חפצו
ורצונו לדבר תמיד עם המלך, כשבא לדבר מבוקשו לפני המלך
מתירא פן יתן לו המלך וימלא חסרונו ומה לו עוד לדבר עם
המלך, לכן הוא רוצה יותר שלא ימלא לו מבוקשתו כדי שיהיה
לו איזה דבר לבא עוד לפני המלך באיזה פעם ולדבר עמו. וזהו
'תפלה לעני' כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו' (תהלים קב א), פירוש
כל התפלות של עני הוא שלפני ה' ישפוך שיחו. והוא על דרך
דאיתא בש"ס (תענית כה): רמז לזה במעשה דשמואל הקטן. וזהו
'על מנת שלא לקבל פרס'. ע"כ.

ובביאור מדריגה זו, ראה ב'נוצר חסד' (אבות פ"א מ"ג) שכתב רבינו
וז"ל: אנטיגנוס לימד 'על מנת שלא לקבל' וכו', וכוונת אנטיגנוס,
כי צריך לבוא על ידי תורה ועבודה לדביקות וביטול המציאות,
שיהיה בעיניו 'אין' ממש, בטל באורו יתברך, אשר לא יקוה לשום
דבר, אלא מתייחד עם השכינה, 'בעלה דמטרוניתא' (זוהר בראשית
כא:), משפיע ולא מקבל, ונעשה ממש צנור משפיע, והוא בעצמו
'אין' ממש, ולא יושג זה אלא לבעלי עבודה ברוח הקודש. וזהו
'על מנת שלא לקבל'. כי אם יצויר בדעתו איזה ישות, 'לקבל'
שום דבר, נופל ממדריגה זאת. אבל לרוב העולם שנו חכמים
כפשוטו 'שלא על מנת' [לקבל פרס], שהיא מדריגה יותר קטנה,
דהיינו, עבוד מאהבה משמחה בתענוג באור מתוק, והוא בעצמו
טוב, ולמה תִּקְנָה לשכר גדול מזה. ע"כ. ועי"ש. [וראה עוד ב'כתם
אופיר' (פ"ד פסוק טז) שביאר רבינו בזה וז"ל: לעבוד בפירוש 'על
מנת שלא לקבל פרס', אלא כברא דמלכא דמשמש את אביו,

מצוה תע"ו תע"ז

[להשמיט מלוא בשנת השמיטה, שלא לתבוע חוב שעבר עליו שביעית]
באותיות קד של ויקדשהו.

מדיני המצוה. שיאמר המלוה ללוה
'משמט אני לך', ואם אמר לו 'אף על
פי כן', יקבל ממנו^ג. ושביעית משמטת
בסופה^ה, וגובה חובו כל השנה על ידי בית
דין^ד, עד שתשקע החמה בערב ראש השנה
של שמינית^ה. אם הם שני ימים ראש השנה,
אף שהוא יום טוב מן התורה, יומא אריכא^ו,
מכל מקום כיון שלענין שבת הוא שני ימים

מצוה תע"ו. מצות עשה להשמיט מלוה
בשנת השמיטה, שנאמר (דברים טו ב)
'שְׁמוּט כָּל בֶּעַל מִשָּׁה יָדוּ'.

ומצות לא תעשה [תע"ז]. שלא לתבוע
חוב שעבר עליו שביעית, שנאמר
(שם) 'לֹא יִגַּשׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אָחִיו כִּי קָרָא
שְׁמֹתָ לִיהוָה'.

אוצר המצוה

מקץ שבע שנים תעשה שמטה וזה דבר השמטה שמוט כל בעל
משה ידו, מפשטיה דקרא ילפינן דאין שביעית משמטת אלא בסופה
כדכתיב מקץ שבע שנים תעשה שמטה וזה דבר השמיטה, שאינו
אלא בסוף השבע שמוט כל בעל משה ידו, אבל מיד כשהתחלה
שנת השמיטה אין בית דין בודקין לגבות שום חוב, וגם המלוה
בעצמו אין לו ליגוש הלוה, דכתיב לא יגוש את אחיו ואת רעהו כי
קרא שמטה לה, מיד שנכנסה השמיטה לא יגוש, אבל אם יפרע
הלוה מעצמו אין צריך לומר משמט אני, וכמו שאין נזקקין לגבות
החוב כך אין נזקקין לכתוב פרוזבול מיד כשנכנסה שביעית. ע"כ.

ו. שיטת רבינו ידוע מכמה מקומות מ'זוהר חי' (פרשת פנחס רלא.
ר"י ע"א), 'שלחן הטהור' (סימן קח סעיף ט ו'זר זהב' שם סק"ה), 'עצי
עדן' על משניות (שביעית פ"י מ"ב ור"ה פ"ד מ"ד), שבזמן שהיו
מקדשין על פי הראיה, אם ראו בית דין לנכון לקבוע ראש חדש
ביום ל"א, הוו ימי ל' ול"א קדושים מן התורה. ואם אירע כן
בראש השנה, שניהם קדושים מן התורה. ו'זוהר חי' הוסיף וביאר
ששני הימים הן 'יומא אריכא של אריך, שתרין יומין כלולין שם
ביום אחד וכו', וכך הוא הלכה שקבלתי מסוד העיבור וכו', ושניהם
אינם אלא יום ארוך אחד וכו', וכל שני ימים ר"ח שניהם קדושים
מן התורה, מסור לבית דין לעשות משני ימים יום אחד ר"ח יום
ארוך יום אחד לה. ואם עושין בתשרי או בניסן שני ימים ר"ח,
שני ימים קדושים מן התורה. ואף לענין קביעת המועדים 'הרשות
ביד בית דין מן התורה לחשוב אותו ליום אחד ממש ולחשוב יום
הכפורים מראשון או משני, כי הם יום אחד ממש'. וראה עוד
ב'עצי עדן' שביעית שם שהאריך בזה.

וראה ב'צפנת פענח' (הל' יו"ט פ"א הכ"ב) שהביא שציין דעת רש"י
בכמה מקומות (ביצה ה. ד"ה עד המנחה, פסחים מז. ד"ה שני) שאין
מוזנין לקביעת המועדות אלא מיום שני של ר"ח, אך ציין
שבמנחות (ק). מוכח מרש"י (ד"ה שני) דס"ל דמוזנין ליום הכפורים
מיום ראשון של ר"ה.

א. מובא ב'אוצר החיים' (דברים צה ע"א).

ב. כדאיתא במשנה (שביעית פ"י מ"ח): המחזיר חוב בשביעית, יאמר
לו משמט אני. אמר לו, אף על פי כן, יקבל ממנו, שנאמר
(דברים טו ב) 'וזה דבר השמטה'. ע"כ.

ג. ראה בגמרא (ערכין כח): נמצאת אתה אומר, אחד יובל ואחד
שביעית משמטין כאחד, אלא שיובל בתחילתו והשמטה בסופה
וכו' דכתיב (דברים טו א) 'מקץ שבע שנים תעשה שמטה'. ע"כ.
וברמב"ם (הלכות שמטה ויובל פ"ט ה"ד): אין שביעית משמטת כספים
אלא בסופה, שנאמר מקץ שבע שנים תעשה שמטה וזה דבר
השמטה. ושם (דברים טו א) הוא אומר מקץ שבע שנים במועד
שנת השמטה בחג הסוכות, מה שם אחר שבע אף השמטת
כספים אחר שבע. לפיכך הלוה את חברו בשביעית עצמה גובה
חובו כל השנה, וכשתשקע חמה בלילי ראש השנה של מוצאי
שביעית אבד החוב. ע"כ.

ד. לשון 'על ידי בית דין' מורה לכאורה שגובה ע"י הפרוזבול
שעניינו מסירת החוב לבית דין, ואם לא עשה פרוזבול אינו
גובה. וצ"ע, דהא שביעית אינה משמטת אלא בסופה, ורשאי
המלוה לגבות חובו עד סמוך לשקיעת החמה של מוצאי שביעית
אף בלא פרוזבול. וכן כתב להדיא הרשב"א (שו"ת ח"ב סי' שיד) וז"ל:
דהא קיימא לן דשביעית אינה משמטת אלא בסופה, ורגע אחרון
של שביעית משמט, וקודם לכן תובע חובו וגובה, וכו' עיי"ש.

ואולי כונתו רבינו לדעת הרא"ש (גיטין פ"ד סימן כ), ראה לשונו
בהמשך ההערה, דהא דאין שביעית משמטת אלא בסופה קאי
אעשה דשמוט כל בעל משה ידו, שעניינו שצריך המלוה לומר ללוה
משמט אני אף אם בא להשיב ההלוואה מעצמו, ובעשה זה אינו
מחויב אלא מסופה ואילך, אבל לאו דלא יגוש, שעניינו שאין המלוה
רשאי לתבוע חובו, חייל כבר מתחילת השמיטה. וכונת רבינו לומר
דלענין לאו זה מהני פרוזבול שיוכל לגבות מתחילת שביעית. וצ"ע.
וזה לשון הרא"ש שם: והא דאין כותבין פרוזבול בשביעית אף על פי
שאינה משמטת אלא בסופה, נראה לפרש הטעם ע"פ המקראות,

התורה אינו אלא בזמן היובל^ט, ואז משמט
אף בחוצה לארץ^י, ומדברי סופרים נוהג
בזמן הזה בכל מקום ובכל זמן^{יא}.

בהכרח, כי שבת אינו תלוי בבית דין, הוא הדין
לענין שמיטה שייך לשנה שעברה^י. ואם
כתב פרוזבול אינו משמט^י. שמיטת כספים מן

אוצר המצוה

הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן
שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט
קרקע אי אתה משמט כספים, ותקינו רבנן דתשמיט זכר לשביעית.
ע"כ. ואהא דלרבי שביעית בזמן הזה דרבנן ותקינו רבנן דתשמיט
פריך בגמרא (שם ע"ב): 'ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטא
שביעית ותקינו רבנן דתשמיט, ופירש רש"י: 'ונמצא גזלן על פיהם'.
ומשני: 'אמר אביי שב ואל תעשה הוא', ופירש רש"י: 'שב ואל תעשה
- והלוה הזה שב ובטל ואינו עושה המצוה לפרוע את חובו ולא עקר
ליה בידים. וכי האי גוונא מותר לעקור דבר מן התורה, כגון שופר
ולולב ודומיהן ביבמות בהאשה רבה (דף צ:), דלא עקירה בידים היא'.
רבא אמר הפקר ב"ד היה הפקר, ופירש רש"י: 'רבא אמר -
לעולם בין לרבנן דפליגי אדרבי ואמרי שביעית להשמטת מלוה
בזמן הזה דאורייתא ותקין הלל דלא תשמיט, בין לרבי דאמר לאו
דאורייתא ואמור רבנן דתשמיט, לא תיקשי דבר, בדבר שבממון
אין כאן עקירת דבר מן התורה במקום סייג וגדר, דהפקר ב"ד
בממון היה הפקר'.

וכתב הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ט הט"ו): 'ואין הפרוזבול מועיל אלא
בשמיטת כספים בזמן הזה שהיא מדברי סופרים, אבל שמיטה של
תורה אין הפרוזבול מועיל בה'. ובראב"ד שם השיג עליו: 'א"א
זה אינו מחוור, דאביי הוא דאמר הכי, אבל רבא פליג ואמר הפקר
בית דין הפקר, והלכך נוהג בכל זמן'.

ב. ראה ב'ירושלמי' (גיטין פ"ד ה"ג): 'וזה דבר השמיטה שמוט. רבי
אומר שני שמיטין, שמיטה ויובל, בשעה שהיובל נוהג
השמיטה נוהגת מדברי תורה, פסקו היובלות נוהגת שמיטה
מדבריהן. אימתי פסקו היובלות, לכל יושביה' (ויקרא כה י'), בזמן
שיושבין עליה ולא בזמן שגלו מתוכה. היו עליה והיו מעורבין
שבת יהודה בבנימין ושבת בנימין ביהודה, יכול יהא היובל נוהג,
תלמוד לומר יושביה, לכל יושביה, נמצאת אומר כיון שגלו שבת
ראובן וגד וחצי שבת מנשה בטלו היובלות'. ע"כ.

וברש"י (גיטין לו:): 'בשביעית בזמן הזה - והלל כרבי סבירא ליה
דאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבנן הוא. ואף על גב
דהלל בבית שני הוה, סבירא ליה לאביי דבבית שני הואיל ולא
היה יובל נוהג לא נהגו שמיטין מדאורייתא. ודאמרינן בערכין (לב:)
מנו יובלות לקדש שמיטין, מדרבנן קאמר. ומצאתי בתלמידי רבינו
יצחק הלוי שכתב, במסכת גיטין בירושלמי מניין שאין השמיטה
נוהגת אלא בזמן שיוכל נוהג, שנאמר 'וזה דבר השמיטה שמוט',
אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית. אבל בתורת כהנים
(בהר פרשתא ב ה"ב) ראיתי, דשביעית נוהג בזמן שאין יובל נוהג.
ואומר אני שהוא מחלוקת. ע"כ. וראה ב'עשרית האיפה' על
התורת כהנים שם, מה שהאריך רבינו בדברי רש"י. עיי"ש.

י. ראה ברמב"ם (שם ה"ב): אמרו חכמים, בזמן שאתה משמיט
קרקע אתה משמיט כספים בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה
לארץ, ובזמן שאין שם שמיטת קרקע, אין אתה משמיט כספים
בשביעית אפילו בארץ. ע"כ.

יא. ראה ברמב"ם (שם ה"ג): ומדברי סופרים שתהא שמיטת
כספים נוהגת בזמן הזה בכל מקום, ואף על פי שאין היובל
נוהג כדי שלא תשתכח תורת שמיטת הכספים מישראל. ע"כ.

וב'עצי עדן' על משניות (ר"ה פ"ד מ"ב) הוכיח כן מלשון ה'תוספתא'
(ר"ה פ"ב ה"ז): 'שמעון בן הסגן אומר, אם באו עדים מן המנחה
ולמעלה תוקעין היו, אבל אין (מוסיפין) [מוספין] קרבין אלא עד
שיקדשו החדש'. כלומר למחרת. ומפרש רבינו דיום ראשון קדוש
לתקיעה ויום שני קדוש למוספין. וכן היא דעת ה'צפנת פענח'
שם והוכיח כן מתוספתא זו, עיי"ש שהאריך לבאר לפי יסוד זה
מקומות מוקשים אחרים.

ז. דברי רבינו כאן יש לבארם עפ"י מה שכתב ב'פני זקן' (שביעית
פ"י מ"ב) אהא דתנן 'השוחט את הפרה וחלקה בר"ה, אם היה
החודש מעובר, משמט. ואם לאו אינו משמט'. ופירש הרע"ב:
השוחט את הפרה - בשנה שביעית, וחלקה ביום ראשון של שני
ימים טובים של ראש השנה, אם היה אלול מעובר נמצא דיום
ראשון שנתחלקה היה חול והיה יום אחרון של אלול של שנה
השביעית, ושביעית משמטת בסופה דכתיב (דברים טו א) 'מקץ
שבע שנים תעשה שמיטה'.

ופירש רבינו: אם היה החודש מעובר, דהיינו שנקבע חשבון
המועדות מיום שני, לא אמרינן לענין שביעית יומא אריכא, כמו
שאין אמרינן לענין שבת בראשית. אבל חשבו המועדות מיום ראשון
אינו משמט אלא בסופה, שנאמר 'מקץ שבע שנים תעשה שמיטה',
ושם אומר מקץ שבע שנים במועד, מה שם אחר שבע אף השמיטת
כספים אחר שבע, וכשתשקע החמה בערב ראש השנה אבד החוב.
ולכאורה כוונתו, דלפי מה שכתב ששני ימים של ר"ה חשיבי יומא
אריכתא מן התורה, אם כן יש לבאר מהו שאמרה המשנה שאם
היה החודש של אלול מעובר משמט לפי שהיום הראשון נחשב
כיום אחרון מן השנה השביעית, אדרבה שניהם חשובים ביום
הראשון של שמינית שאין נוהג בה דין שמיטת כספים. ומבאר
רבינו דהא דאמרינן דכיומא אריכתא דמיא היינו לענין קדושת
ר"ה, אבל לענין אם יום זה מן השנה היוצאת או מן השנה הנכנסת
לענין שביעית, תליא בהחלטת ב"ד לענין קביעת המועדות, שאם
קבעו לענין מועדות למנות מיום ראשון, נמצא שיום זה מן השנה
הבאה ואין השביעית משמטתו, ואם קבעו למנות מיום שני, נמצא
שיום ראשון הוא מן השנה שעברה ושביעית משמטתו.

ומוסיף ומבאר דקדושת יום ראשון של ר"ח ושל ר"ה אינה תלויה
בב"ד, ומשמגיע יום שלשים של החודש שעבר הרי הוא קדוש
[כמבואר להדיא בדבריו ב'שלחן הטהור' שם ועוד], כשם ששבת
בראשית אינה תלויה בב"ד, ורק קדושת היום השני תלויה בב"ד.

ח. ראה בגמרא (גיטין לד:): שנינו: הלל התקין פרוזבול מפני תיקון
העולם. ע"כ. ובשביעית (פ"י מ"ג) שנינו: פרוזבול אינו משמט.

זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן כשראה שנמנעו העם
מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה (דברים טו ט)
השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו', התקין הלל
לפרוזבול. ועוד שם (משנה ד'): זהו גופו של פרוזבול, מוסר אני
לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי
שאגבנו כל זמן שארצה. והדיינים חותמין למטה או העדים. ע"כ.
וראה בגמרא (גיטין לו:): פריך: 'ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא
שביעית, והתקין הלל דלא משמטא. אמר אביי בשביעית בזמן הזה
ורבי היא, דתניא, רבי אומר וזה דבר השמיטה שמוט, בשתי שמיטות

תוכן הענינים לפי נושאים

עבודה בשביעית מקור איסורו

העושה מלאכה ביטל עשה דושבתה הארץ, וביטל עשה דבחריש ובקציר תשבות
 פני זקן פרק א' משנה א'
 עבר על לא תעשה דשדך לא תזרע וכרמך לא תזמור פני זקן פרק א' משנה א'

מלקות בשביעית

אינו לוקה מן התורה אלא על זריעה, זמירה, קצירה, בצירה פני זקן פרק א' משנה א'
 אבות ותולדות שלא נתפרשו אין לוקה עליהן, ומכין אותן מכת מרדות
 פני זקן פרק א' משנה א'

עבודה בערב שביעית

חרישת שדה אילן בזמן המקדש פני זקן פרק א' משנה א'
 חרישת שדה הלבן בזמן המקדש פני זקן פרק א' משנה א'
 עבודת הארץ בזמן המקדש פני זקן פרק א' משנה א'
 קירוב וריחוק האילנות מעשה ארג פרק א' הלכה ב'
 ראויים לעשות ככר, בשלשה עד עשרה פני זקן פרק א' משנה ג' ד' ה'
 הגדרת שדה אילן פני זקן פרק א' משנה ג' ד' ה'
 אילנות של אדם אחד וקרקע של אדם אחד מעשה ארג פרק א' הלכה ד'
 שלשה אילנות של שלשה אנשים מעשה ארג פרק א' הלכה ד'
 החילוק בין שדה נטיעות לשדה אילנות מעשה ארג פרק א' הלכה ה'
 חרישה בשביל נטיעות פני זקן פרק א' משנה ו'
 שדה של נטיעות ודלועים מעשה ארג פרק א' הלכה ו'
 הגדרת שדה נטיעות עצי עדן פרק א' משנה ח'
 לחרוש כדי שיהא הגשמים יורדין בה יותר מעשה ארג פרק ב' הלכה א'
 עידור בקשואים ודלועים עצי עדן פרק ב' משנה ב'

לחרוש בכלי מחרישה	מעשה ארג פרק ב' הלכה ב'
לסקל אבנים בתלוש	מעשה ארג פרק ב' הלכה ב'
עבודה לצורך הפירות של ששית	פני זקן פרק ב' משנה ב'
דבר האסור מדרבנן	עצי עדן פרק ב' משנה ב'
לאוקמי אילן	עצי עדן פרק ב' משנה ב'
לזרד האילן	עצי עדן פרק ב' משנה ג'
להשליך אבנים מן השדה	עצי עדן פרק ב' משנה ג'
לחתוך ענפים כשנתרבו	עצי עדן פרק ב' משנה ג'
לסוך פגי תאנה שכבר נתבשלו, או שלא נגמרו	מעשה ארג פרק ב' הלכה ג'
אם ידוע שנשתרש מותר קודם שלשים יום	מעשה ארג פרק ב' הלכה ה'
נוטע שלשים יום קודם ר"ה מותר לקימו	מעשה ארג פרק ב' הלכה ד'
להשקות נוף ואילן	עצי עדן פרק ב' משנה ד'
לנקוב הפירות שיכנס השמן או הגשמים	עצי עדן פרק ב' משנה ה'
לסוך שמן על פירות שלא נגמרו	עצי עדן פרק ב' משנה ה'
נטיעת אילנות בזמן הזה בערב שביעית	פני זקן פרק ב' משנה ו'
דין הפירות כשנטען ערב שביעית	פני זקן פרק ב' משנה ו'
מת הנוטע	פני זקן פרק ב' משנה ו'
אי קנסו בנו תלוי אי הטעם משום דמונין שנות נטיעותיהן, או הטעם משום קנס	
חרישה בזמן הזה	מעשה ארג פרק ב' הלכה ה'
להשקות שדה הלבן בערב שביעית	עצי עדן פרק ב' משנה ו'
להוציא זבלים	עצי עדן פרק ב' משנה י'
לבנות מדרגות להשקות השדות	מעשה ארג פרק ג' הלכה א'
	פני זקן פרק ג' משנה ח'

פירות ששית שנכנסו לשביעית

אורז ודוחן אזלינן בתר השרשה	פני זקן פרק ב' משנה ז'
הטעם דאזלינן באורז בתר השרשה	מעשה ארג פרק ב' הלכה ה'
פול המצרי שש מדות שייך בהו	מעשה ארג פרק ב' הלכה ה'
באילן אזלינן בתר חנטה	עצי עדן פרק ב' משנה ז'